САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

ОЛЕГ ШТУЛЬ-ЖДАНОВИЧ
Голова Проводу Українських Націоналістів

ЛИСТОПАД-ГРУДЕНЬ, 1965

ЧІКАГО — НЬЮ-ЙОРК

САМОСТІЙНА УКРАЇНА
INDEPENDENT UKRAINE

Ukrainian Monthly Magazine
Published monthly by the Organization for the Rebirth of Ukraine
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.
Edited by Editorial Staff
Editor in Chief Michael Panasiuk
Yearly subscription $4.00, single copy 50 cents
Mailed at Chicago, Illinois
Адреса Редакції і Адміністрації:
2315 W. Chicago Ave.
"INDEPENDENT UKRAINE"
Chicago 22, Ill.
Phone: ARmitage 6-0066

ЗМІСТ

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

РІК XVIII ЛИСТОПАД — ГРУДЕНЬ, 1965 Ч. 11-12 (201-202)

Д-р М. Рибак

ПЕРШИЙ ЛИСТОПАД У ЛЬВОВІ

Буває і у нас, в Америці, така гарна погода, коли і сонце осінню лагідно усміхається, і повітря чисте, немов хрустальне...

Тільки нема тут восени нашого рідного, ясношовкового «бабиного літа», що на Україні довгими нитками обсновує наш блискучий, свіжо зораний чорнозем. Його тканини звисають із червоно-жовтих напівзв'ялих листків по наших розкішних садах, по розлогих лісах. А горою, під подувом леготу-вітру, «бабине літо» підноситься високо і пливе в блакитну даль...

А над святим Юром у Львові, в першу неділю по 19. жовтні 1918 р. то наше павутиння буйно хвилювало над хрестами Святоюрської катедри, по митрополичих садах, каштанових деревах приляцаючої великої площі.

Тоді, саме опівдні, осіннє сонце якось інакше, тепліше, більш радісно світило та огрівало нас своїми пестливими проміннями.

На площі, перед святим Юром, зібралась тьма людей; стоїть приготована трибуна, біля неї громада наших достойних політичних провідників. Д-р Кость Левицький, провідник галицьких українців, з трибуни святочно оголошує, що 19 жовтня цього року Українська Національна Рада відновила на землях Східної Галичини, Буковини та Закарпаття — Українську Державу!

Непроглядна маса народу плеще в долоні, а в ясне повітря, немов під саме небо, починає спонтанно уноситися наш, уже вільний, національний гімн: «Ще не вмерла Україна!».

Стою в гурті моїх товаришів, польових австрійських суддів-авдиторів та їх помічників, а в руках міцно стискаю рукоять австрійської військової шаблі... Невимовна радість огортає мене на згадку, що вже прийшов час, коли й я матиму змогу вжити її і то виключно в службі в українській армії, в обороні молодої української державности.

***

Але та хвилина ще перед нами... ми мусимо ждати — На що? питаю себе... і як довго?

Наступними днями якось уже мляво і нервово урядувалося нам у тісних мурах і темних залях військового австрійського суду.

Ми, українці, судові військовики, тепер нав'язуємо через найстарших ранґою суддів, зв'язок з Українською Національною Радою і щохвилини сподіваємося одержати від неї розкази. В тому нервовому напруженні, в атмосфері політичного неспокою минає ще кільканадцять днів...

***

31 жовтня, пізно ввечері, коли ми кінчали урядування, з'явився наш товариш, лучник із УНР, та коротко повідомив нас, щоб ми наступного дня, не зважаючи на латинське свято, вже ранком прийшли до наших бюр. Саме тої ночі має запасти важне рішення, але не можна ще знати якого змісту. Тому і ми мусимо бути приготовані на всяку евентуальність.

І саме тої ночі, на першого листопада, Національна Рада, що зібралася була в Народнім Домі, постановила зашахувати Польську Ліквідаційну Комісію, яка мала ось прибути до Львова та відібрати від австрійського намісника та від усіх урядів владу, діючи в імені Річипосполитої Польської. Національна Рада рішила зайняти оружно, і то негайно Львів. Перебуваючі у Львові лінійні офіцери і старшини леґіону Українських Січових Стрільців узялися вночі до діла. Вони обсадили при помочі українського вояцтва, яке перебувало в касарнях, всі головні будинки Львова, як намісництво, ратушу, залізничі станції, поліційну станицю,

корпусну команду, головну пошту та всі військові касарні і об'єкти.

Як було рішено, ми всі були рано у своїх бюрах і кожен вже знав, що вночі сталося. Негайно шлемо відпоручників до головного коменданта м. Львова, сотника Дмитра Вітовського, передаючи список наших імен, ранґ та призначення.

Він, однак, казав нам покищо ждати, бо нашим найближчим завданням буде зорганізувати військовий суд при команді міста Львова, а дехто з-поміж нас буде призначений до Секретаріяту військових справ для урухомлення організації військового судівництва в цілому краю. А покищо розходимося на тимчасові пости нашої нової служби.

І коли кілька днів перед тим, цілий Львів був оповитий їдкою мрякою, з безугавним осіннім дощем, то ранок 1 листопада привітав нас ясним усміхненим сонцем. Гордо маяв, під подувом легкого вітру, великий синьо-жовтий прапор на ратушевій вежі, цілком заслоняючи чорно-жовтого австрійського металевого орла, вміщеного на вершку залізного стовпа. По чотирьох углах вежі маєстатично повівають чотири менші наші прапори.

Від самого ранку іде гладко відбір влади від поодиноких австрійських урядів. Німець намісник уступає. На будинку намісництва являється наш український стяг. Те саме діється у корпусній команді, на поліції, пошті, залізничих двірцях, всюди, всюди. А перед кожним з важніших будинків наші ляндштурмісти, ще в польових уніформах, з синьо-жовтими стяжками на шапках, пильно стережуть входу до тих установ. Вулицею іде стежа: військо з кулеметами й наїженими баґнетами...

Чуємо, що вночі були вуличні сутички... впав стрілець на Вірменській вулиці. А хлопці наші гострим військовим кроком машерують, на їх лицях радість із слізми обіймаються. Бернадинською площею їдуть вантажні авта одно, друге, третє. На них хлопці в чорних плащах та чорних шапках з синьо-жовтими стрічками — всі при зброї, баґнети блищать до проміння сонця. Це наша ґімназійна молодь, ще в своїх ґімназійних мундурах, а вже вояками-стрільцями нашої армії!..

Поштовий будинок не спить: перша іскрова телеграма команданта міста Вітовського помчала до Києва з радісною вісткою. Гетьман шле ґратуляційну телеграму. Потім вістку, що Львів наш — телеграми розносять по всіх закутках нашої держави. А ось і вістки надходять, що галицькі більші міста вже в руках нашої влади. До ближчих околиць мчать кур'єри, а в бігу ледве дотикають вільної вже землі...

По вулицях Львова взірцевий порядок, повний спокій. Українська влада гідно і достойно починає своє урядування.

Але перший листопад — велике латинське свято, відвідини гробів по цвинтарях. Польська публіка йде спокійно, немов би нічого не сталося, непроглядними масами, широкими вулицями в напрямі цвинтарів. Ніхто їм у цьому не перешкоджає. Латинська катедра переповнена вірними. По Богослужбі гурми поляків виходять з костела і на площі стрічають тих двох узброєних українських стрільців, які спокійно, але твердо і рішучо приказують полякам негайно розходитися.

Та ось бачимо гуртки австрійського вояцтва, які не були українцями. Наша влада їх не інтернує, а лиш наказує відразу опустити місто. Вже настановлені пункти, де вони мають змогу одержати перепустки.

***

Близько першої години по полудні припав мій обов'язок йти ринком у напрямі намісництва. На Руській вулиці з друкарні Ставропіґії вибігають молоді хлопці і обліплюють мури будинку свіжо виданим маніфестом Української Національної Ради. Упоравшися з тим біжать далі в місто, щоб там той маніфест порозліплювати також. Зміст його звучав:

«Український Народе! Голосимо Тобі вість про Твоє визволення з вікової неволі. Віднині Ти господар своєї землі, вільний горожанин української Держави»... «Український Народе! Всі свої сили, все посвяти, щоб укріпити Українську Державу!».

Коловий і трамваєвий рух цілком припинені: їздять лиш військові та вантажні авта.

О 4-тій годині пополудні чути від сторони Капітульної площі гострий тупіт кінських копит. Коні карі, високі, запряжені у чорну повозку. Коли вона в'їхала на Ринок, бачу: на передньому сидженні візник, який цупко держить у руках бистрі коні, а біля нього молодий, гарний, стрункий усусус із крісом та набитим на ньому баґнетом у руках. А на задньому сидженні являється перед нами могутня постать із рижою бородою, в чорній киреї та чорному капелюсі — наш улюблений Митрополит Кир Андрей. З повагою ухиляє капелюха у відповіді тим, які його гучно вітають. Він, як член Української Національної Ради, їде на Руську вулицю, до дому Ставропіґії, на засідання тої ж Ради. Він бо ніяк не хоче стояти осторонь у тій важній хвилині відродження нашої державности. Навпаки — він із своїм народом, тішиться Днем Свободи і хоче цілою силою свого ве-

ликого авторитету попирати всі змагання його народу, щоб здобуту волю за ним закріпити.

***

Довго засідала там Національна Рада. Приходили відомості з краю, висилалися туди чимраз то нові зарядження і накази...

Аж настав погідний ранок, сонце заглянуло до залі засідань, освітило внутро залі, де відбувалося перше засідання Ради та притьмило світло горіючих цілий день і ніч електричних ламп... А наради, без перерви, відбувалися там же далі.

ВІДБУВСЯ ШОСТИЙ ВЗУН

28-29-30 жовтня 1965 р. відбувся в одному з західноєвропейських міст УІ-ий Великий Збір Українських Націоналістів, в якому взяли участь члени Сенату ОУН, члени й референти ПУН, головний контрольний ОУН з членами контролі, генеральний суддя ОУН та представники з семи країн поселення українців у Вільному Світі.

УІ-ий Великий Збір Українських Націоналістів розглянув і вніс зміни до Устрою ОУН, обговорив питання стратегії і тактики ОУН на відтинку дії ОУН в Україні, як також обговорив питання культурної політики ОУН в Україні і на чужині, завдань української націоналістичної преси та прийняв ряд резолюцій.

Центральною точкою Збору була доповідь Голови ПУН Олега Ждановича на тему — «Реальні можливості української визвольної політики», в якій було порушено багато актуальних проблем і до яких учасники ВЗУН зайняли становище.

Учасники ВЗУН звернулися спеціяльним закликом до наших братів в Україні і до кадрів ОУН.

УІ-ий ВЗУН одноголосно перевибрав Головою Проводу Українських Націоналістів (ПУН) — Олега Ждановича.

ВЗУН поповнив Провід Українських Націоналістів новими кадрами з середньої і молодшої націоналістичної генерації, чим осягнено поєднання різних генерацій в найвищому органі Українського Націоналістичного Руху.

Президія УІ-го ВЗУН закликає все членство ОУН і системи націоналістичних споріднених організацій до посилення своєї активности та до спрямовання своїх сил в напрямку всіх відтинків боротьби за визволення України.

Президія УІ-го ВЗУН

Постій, 30 жовтня 1965 р.

ЗАКЛИК ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

ДОРОГІ ПОДРУГИ І ДРУЗІ!

В першу річницю смерти Керманича Українського Націоналістичного Руху. сл. п. полк Андрія Мельника, в одному з европейських міст. відбувся з кінцем жовтня 1965 р. Шостий Великий Збір Українських Націоналістів.

Відхід у вічність того, що продовжував боротьбу за визволення України, яку вели його попередники — Симон Петлюра і Євген Коновалець, — не захитав Організації Українських Націоналістів і не послабив боротьби за привернення тих прав українському народові, якими сьогодні користуються майже всі народи світу. Шостий ВЗУН розглянув ряд проблем і зупинився над минулою діяльністю Організації Українських Націоналістів та накреслив нові шляхи української визвольної політики.

На цьому Зборі зайшла важлива подія: керму Організацією Українських Націоналістів і Українським Націоналістичним Рухом передано молодшій націоналістичній ґенерації, а Провід Українських Націоналістів очолив партизан з часів другої світової війни — Олег Штуль-Жданович.

З Шостим Великим Збором УН — ОУН продовжуватиме боротьбу за визволення українського народу, звертаючись до нових метод, які мають на меті використовувати сучасний уклад міжнародніх політичних сил, взявши до уваги, що долю України вирішить український народ на Батьківщині. Організація Українських Націоналістів, як у минулому, так і тепер орієнтуватиметься виключно на власні сили українського народу, відкидаючи політику чужинної інтервенції та чужого вмішування в українські справи, в повній вірі, що такій політиці дасть всесторонню підтримку весь український народ і в неї повнотно включаться всі революційні сили України.

Друзі, наші Земляки!

Українському народові ще доведеться вести затяжну боротьбу, яка триватиме доти, доки не здобудемо своєї повної державної незалежности й український народ не стане єдиним повноправним володарем на своїй прадідівській землі. Але визволення України є справою не лише українського народу, а усіх національних меншин, які живуть на нашій землі. Тому закликаємо всі національні меншини України включитись у визвольну боротьбу по боці українського народу; лише вільна українська держава забезпечить їм людську гідність і добробут, не насилуючи їхньої душі.

Спільними силами всього населення України змагайтесь проти колоніяльного стану України, проти всіх проявів великодержавного шовінізму, проти большевицької політики «злиття націй»,шукаючи спільної мови в боротьбі з усіма поневоленими народами СССР. Домагайтесь тих прав для України, якими користуються народи вільного світу, а в тому й нові держави Азії та Африки, які тільки недавно здобули собі незалежність.

Сьогодні лише Україна й небагато інших народів ще перебувають в політичній залежності від Росії, одинокої колоніяльної імперії, яка й далі використовуючи комуністичну систему, затримує нашу Батьківщину в колоніяльній залежності, відмежовуючи її від вільного світу новими й різними формами залізної заслони. Тому змагайтесь за повну ліквідацію залізної заслони, за вільний виїзд українців з України в західній світ, за свободу подорожування, за свободу одержування західньої і взагалі чужинецької преси та видань, за свободу вірити в Бога і за гідність людини.

Домагайтесь, щоб українські культурні діячі користувались тими ж правами й привілеями, якими користуються росіяни, виїжджаючи за кордон, щоб Україна була репрезентована в міжнародньому культурному, політичному й науковому житті нарівні з усіма народами світу..

У наступі проти українства, большевики стараються простягнути свою руїнницьку руку також на українців поза кордонами Радянського Союзу. До цієї ганебної справи вони використовують деяких українців, яких висилають у своїх делеґаціях до країн поселення української еміґрації. Ми віримо, що ворогові не вдасться перетворити українців на яничарів, тому зустрічаючись з приїжджими з УРСР, ми старатимемось знайти в них не емісарів Москви, а наших братів, в душах яких індоктринація окупанта не стерла їхньої української національної свідомости. Поборюючи вислужників та різнородних начальників КГБ, ми простягатимемо дружню руку справжнім братам. Ми віримо що здобуті відомості при зустрічах туристів з України з українськими політичними еміґрантам прислужаться затісненню єдиного фронту проти Москви.

Проводячи нещадну русифікацію в Україні, окупант намагається послабити її біологічну субстанцію, вивозячи молодь на чужі землі, а на те місце, в рамах «братньої допомоги», присилаючи чужинецький елемент. Боріться проти вивоження української молоді в Казахстан, на цілинні землі й у Сибір, а вивезених намагайтесь повернути на рідну замлю. Домагайтесь, щоб українці, які живуть в інших республіках СРСР, користувалися тими всіма правами, якими користуються росіяни в Україні. Домагайтесь щоб українці Казахстану й Сибіру та інших республік СРСР

— мали школи з українською мовою навчання,

— мали свої часописи й видавництва,

— мали бібліотеки з українськими книжками, програми радіопересилання та телебачення українською мовою,

— користувалися всіма тими культурними й національними можливостями, якими користуються росіяни в Україні.

Коли український нарід стане сувереном в Україні, коли буде мати ті права. які мають росіяни на своїй землі, коли росіяни зречуться своїх претенсій стосовно України, — лише тоді буде можливе мирне співіснування і дружнє співжиття між двома великими народами — українським і російським.

Співіснування і співжиття не можливе, доки Москва проводить колоніяльний визиск України, доки закріпачене селянство, доки йому не повернена земля, доки не повернено робітникам заводів і плодів їхньої праці.

Зібравшись на УІ Великому Зборі Українських Націоналістів з різних континентів, з різних країн, представники різних земель України, люди різних професій і різного віку, — ми звертаємося обличчям до вас, обличчям до молоді України, обличчям до всього українського народу, радіючи вашими успіхами й болючи вашими труднощами та стражданнями, поєднуючись з вами в одну нерозривну цілість, в українську націю, пов'язану спільним бажанням спільно творити наше майбутнє.

Шлемо палкий привіт вам, Друзі! Закликаємо до витривалости й продовжування боротьби на всіх тих відтинках, на яких та боротьба найбільш потрібна і де виступає найбільша загроза для всього українського народу. Склав-

ши численні жертви й іспити, загартувавшись у боротьбі, ставши всією нацією плече-в-плече, — ми переможемо, здобуваючи волю і суверенність!

УІ Великий Збір Українських Націоналістів

30 жовтня 1965 р.

ЗАКЛИК ДО КАДРІВ ОУН

Друзі націоналісти!

В першу річницю смерти полк. Андрія Мельника, в західній Европі відбувся УІ Великий Збір Українських Націоналістів. УІ ВЗУН вложив дальше керівництво Українським Націоналістичним Рухом в руки нового Голови Проводу Українських Націоналістів, Олега Штуля-Ждановича, перевів необхідні зміни в Устрою Організації Українських Націоналістів і затвердив рамові напрямні для дальшої акції ОУН, в різних ділянках її революційно-визвольної дії.

Як всі доцьогочасні Великі Збори УН були завершенням пройденого етапу праці ОУН, так і УІ ВЗУН визначив директивні напрямки нашої дальшої дії. На цьому ж ВЗУН зарисувалися далекойдучі зміни як в організаційній побудові, так і в концепційному визначенні дальшої дії ОУН, які вимагають докладного обдумання й аналізи ширшими кругами нашого членства. Випливаючі з того ґрунтовні зміни в системі УНРуху, в наставленні до рішення конкретних завдань, що стоять на шляху нашого змагання, й у методиці їх здійснювання - вимагають усієї нашої уваги, свідомої холоднокровности та внутрішньої дисципліни.

В обличчі тих важливих завдань, що стоять перед ОУН на наступному етапі розгортання революційно-визвольної дії та в обличчі глибинної перебудови Організації — Президія ВЗУН закликає широке членство та актив ОУН

з тією ж рішучістю, що й досі, крицевою лавою стати за новим Головою ПУН, Олегом Штулем-Ждановичем та поповненим Проводом Українських Націоналістів, віддаючи їм повне довір'я, активність і жертвеність,

ще сильніше скріпити свої ряди й видайність праці для здійснення чергових завдань ОУН,

з гідною випробуваного націоналіста відданістю й самодисципліною тверезо продумати запропоновані зміни й підготовитись до остаточного оформлення.

Новий етап, що видніє перед нами, вимагає повних і дорешти відданих справі ОУН революціонерів. Тому Президія УІ Великого Збору Українських Націоналістів в повній свідомості великих майбутніх завдань ОУН — закликає все членство ОУН до посилення енергії, праці та жертвености великій справі Української Національної Революції.

Слава Україні!

Президія Шостого Великого Збору Українських Націоналістів

РЕЗОЛЮЦІЇ ШОСТОГО ВЗУН

ВСТУП

УІ ВЗУН, що відбувся у перші роковини смерти незабутнього Голови Проводу Українських Націоналістів сл. п. полк. Андрія Мельника, клонить свої голови перед світлою пам'яттю співосновника та довголітнього Керманича Українського Націоналістичного Руху, Великого Сина українського народу та стверджує свою непохитну вірність ідеї відродження Самостійної Соборної Української Держави, що їй присвятив своє життя сл. п. полк. Андрій Мельник

І. МІЖНАРОДНЯ СИТУАЦІЯ Й УКРАЇНА

1. Український Націоналістичний Рух займає неґативне становище до політики «мирної коекзистенції», яка сприяє продовженню статус кво на Сході Европи, а в тому й дальшого поневолення України советською Росією. В той же час, ми свідомі, що «мирна коекзистенція» переносить неминучий конфлікт між советським та західнім бльоками передовсім в площину боротьби ідей та внутрішніх переворотів і революцій. З однієї сторони — отже «коекзистенція» з Советським Союзом криє в собі загрозу ідейно-моральної демобілізації вільних народів Заходу та зменшує можливості пова-

ления російської тюрми народів з-зовні; з другої сторони, «коекзистенція» та зв'язане з нею посилення контактів між СРСР та Заходом сприяє ідеологічному розкладові та послабленню диктаторського режиму в СРСР через поглиблення противоріч між совєтською теорією і практикою, між компартією й визискуваними масами, між російськими імперіялістами та поневоленими народами СРСР.

2. У цій ситуації, український визвольний рух мусить використати усі наявні можливості для пробиття залізної заслони для поглиблення свого ідейного впливу на українські маси в поневоленій Батьківщині, на посилення їхнього спротиву колоніяльній, шовіністичній політиці Москви, на розгорнення організованої революційної боротьби на Рідних Землях за відновлення самостійної Української Держави.

У цій боротьбі українські націоналісти мусять уважно вивчити розвоєві процеси на Батьківщині, поглиблювати знання ворога — російського імперіялізму, та постійно загострювати й вдосконалювати свою ідейну зброю.

II. ПОЛОЖЕННЯ НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ

1. УІ ВЗУН стверджує, що колоніяльна політика Москви, яка продовжується за усталеною народовбивчою формулою «злиття націй», зустрічає чимраз більший спротив серед різних прошарків українського народу, авангардом якого стала молода ґенерація. Зростаючі суперечності між поневолювачем і поневоленими навертають наших братів на шлях організованого спротиву, й у цьому змаганню вони повинні дістати підтримку не тільки українців у вільному світі, але всіх свободолюбивих народів.

2. УРСР являється тільки фасадом української державности для прикриття колоніяльної політики окупанта. Існуюча влада в Україні є не оборонцем українського народу проти наступу Москви, а речником і виконавцем її імперіялістичної політики.

Український народ ніколи не задовольниться цим станом, а змагатиме всіма шляхами до привернення суверенности Українській Народній Республіці.

3. Членство УРСР у Об'єднаних Націях являється фактом політичної ваги, який необхідно використати в напрямі виведення України з позицій провінції російської імперії на становище суверенного підмета міжнародного права; представники УРСР в Об'єднаних Націях репрезентують не український народ, а його поневолювачів, тому одночасним завданням української визвольної політики є змагати до того, щоб у Об'єднаних Націях та в дипломатичних взаєминах український нарід репрезентували справжні представники суверенного українського народу.

4. У рамках психологічної війни Москви проти вільного світу, вона спрямовує особливу увагу на ідейно-моральне роззброєння і розбиття української політичної еміґрації шляхом культурного обміну та відвідин офіційних делеґацій з УРСР.

УІ ВЗУН уважає,що українці на еміґрації мають зайняти до цієї акції Москви активне наступальне становище, продумано використовувати можливості зустрічей для скріплення самостійницьких визвольних ідей в Україні, на поглиблення протиріч між окупантом і народом та розгорнення організованого протинаступу в Україні на великодержавницький російський імперіялізм.

Одночасно ці зустрічі дають змогу глибше й безпосередніше вивчати як положення, так і процеси в сучасній Україні та скріплювати духовий зв'язок між еміґрацією та українським народом.

Передумовою успіху у цьому протинаступі українського народу є збереження єдности усіх визвольних сил на еміґрації, яку старається розбити московський окупант, тому недопустимим є демагогічне очорнювання і підривання довір'я до тих,які намагаються використати цю чергову можливість для посилення визвольних ідей та змагань у поневоленій Батьківщині.

III. СУСПІЛЬНО-ГРОМАДСЬКИЙ СЕКТОР

1. УІ ВЗУН вітає скликання Світового Конґресу Вільних Українців в 1966 р. який має:

а) заманіфестувати перед вільним світом нашу національну солідарність та запротестувати проти потоптання природних прав і поневолення українського народу;

б) створити Світовий Союз Українців з постійним Секретаріятом для координації і унапрямлення діяльности та збереження культурної і національної єдности українців у світі.

УІ ВЗУН поручає проводам і членству ІСНО розпочати підготовку до гідної участи в Світовому Конґресі Вільних Українців.

2. УІ ВЗУН уважає корисною співдію ідеологічно-споріднених суспільно-громадських організацій шляхом виміни думок і досвіду в Координаційній Раді ІСНО.

3. УІ ВЗУН доручає референтурі суспільно-громадських справ ПУН допровадити до координації дій націоналістичних жіночих організацій в країнах де вони існують, та створити їх в країнах, де на це є можливості.

4. УІ ВЗУН підкреслює першорядну вагу українських Церков у національному, культурному та моральному збереженні українців на чужині.

Як і досі, ОУН стоятиме на сторожі правопорядку в суспільно-громадському житті та змагатиме до повної консолідації усіх суспільно-громадських сил українців у вільному світі.

ІУ. КУЛЬТУРНА ДІЛЯНКА

1. Виходячи з принципової позиції, що національна й культурна політика большевиків у її цілеспрямованню залишається незмінною і створення одного советського народу та поглиблення культурного уніфікаційного процесу й духово-культурного узалежнення від Москви являються й надалі незмінною верховною напрямною національної й культурної політики Кремля.

УІ ВЗУН закликає до всебічної і посиленої розбудови української національної культури, як основної передумови буття й суверенного вияву українського народу і до посилення організованої відсічі наступові советизації на культурну субстанцію українського народу.

2. Високо оцінюючи оборонну акцію українців на Рідних Землях, зокрема алтивний спротив русифікації з боку культурних кіл, УІ ВЗУН наголошує духову єдність всіх українців та абсолютну конечність спрямування всієї культурної акції українців поза межами Батьківщини під кутом потреб поневоленої України.

3. УІ ВЗУН, враховуючи недоліки у постановці праці Культурної Референтури ПУН доручає Культурному Референтові

а) перевести облік та активізацію культурних кадрів ОУН,

б) приймає до відома перспективний плян праці Культурної Референтури ПУН як базу для обговорення та устійнення напрямних культурної акції ОУН на довший період.

У. ПРЕСА Й ПРОПАҐАНДА

1. УІ ВЗУН стверджує необхідність розбудови Референтури Преси й Пропаґанди та доручає їй упорядкування цієї важливої ділянки по точках:

- стрункого керівництва пресовими органами УНРуху;
- охоплення і активного навантаження журналістичних сил ОУН;
- пожвавлення зовнішньої та внутрішньої пропаґанди;
- та дефінітивного оформлення ідеологічно-програмового журналу УНРуху на базі активної участи всіх Референтур ПУН.

2. УІ ВЗУН стверджує потребу створення Центрального Видавничого Фонду ОУН й доручає Проводові Українських Націоналістів його остаточне оформлення.

УІ. СЕКТОР МОЛОДІ

1. УІ ВЗУН вітає українську молодь на Рідних Землях, з великою надією ставиться до всіх виявів її змагання за самозбереження перед денаціоналізаційним наступом ворога та боліє завданими їй фізичними й матеріяльними кривдами.

2. УІ ВЗУН стверджує, що найбільший спротив асиміляції української молоді в чужих середовищах ставлять українська родина, Церква, школа та організація. Тому їм необхідно задержати повний український характер.

УІ ВЗУН закликає молодь брати живішу участь в існуючих студентських та молодечих організаціях, де вона знайде найкращі умовини для свого вияву.

3. УІ ВЗУН доручає ПУН відновити Референтуру Молоді для приєднання і для підготовлення молодих кадрів ОУН.

4. УІ ВЗУН закликає Координаційну Раду ІСНО якнайскорше покликати до життя Виховну Комісію, яка б устійнила спільну методику виховання української молоді на чужині в націоналістичному дусі.

УІІ. ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА

1. Учасники УІ ВЗУН клонять голови перед маєстатом смерти сл. п. д-ра Степана Витвицького, Президента УНР, продовжувача державницької політики і леґітимного Уряду Української Народньої Республіки.

2. УІ ВЗУН стверджує, що ПУН і ОУН у внутрішній українській політиці кермуються вимогами національно-державної рації і визвольних змагань революційними методами та власними силами українського народу.

3. Доручає Проводові УН зберігати і надальше консолідацію в Українській Національній Раді, а для цього:

а) поробити всі можливі заходи в напрямку завершення консолідації прийняттям до УНРади тих українських політичних угрупувань, які мають всі дані належати до неї;

б) доложити всіх зусиль, щоб забезпечити ефективне продовження діяльности і визвольної політики ДЦ УНР в майбутньому;

в) доручити фракції ОУН в УНРаді постійно дбати про те, щоб Президія УНРади, а зокрема її ВО, виявляли більше ініціятиви в справі творення всеукраїнського національного фронту для виступів так на внутрішньому, як і на міжнародньому форумах.

4. УІ ВЗУН доручає Проводові УН змагати до порозуміння між роз'єднаними українськими націоналістичними організаціями в напрямку спільних виступів проти наступу ворога на українську еміґрацію та міжнародньому форумі.

5. УІ ВЗУН закликає всі організації, що входять в систему ІСНО і всіх націоналістів — да-

вати постійну ефективну допомогу ДЦ УНР.

VIII. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

Зовнішня політика ОУН зміряє до створення якнайдогідніших умов у міжнародньому житті для визволення України, відбудови української суверенної держави. До того найскоріше дійде в наслідок розвалу совєтської імперії під натиском внутрішніх і зовнішніх труднощів у висліді визвольних змагань поневолених чи загрожених Москвою народів, як також у висліді світових процесів, що призвели до занику інших колоніяльних імперій нашого часу та до постання нових великопростірних з'єднань.

2. Україна належить до европейського комплексу. Українська зовнішня політика повинна забезпечити Україні гідне місце в тому комплексі спільно з іншими народами Центро-Східньої Европи. Справа об'єднання европейських народів є тією площиною, в якій догідно висувати на міжнародній форум справу України.

3. Українська зовнішня політика повинна шукати союзу України в боротьбі проти російського імперіялізму та колоніялізму з іншими поневоленими чи загроженими народами Центро-Східньої Европи. В цій справі треба домовлятися з речниками тих народів у вільному світі та в їхніх краях.

4. Для прискорення процесу деколонізації Сходу Европи зовнішня політика використовує форум Об'єднаних Націй і проводить належну акцію серед політичних кіл новоповсталих держав Азії та Африки, які є членами Об'єднаних Націй.

IX. ДОПОВІДЬ ГОЛОВИ ПУН

УІ ВЗУН вітає думки й пропозиції з'ясовані у доповіді Голови ПУН про можливості й завдання Українського Націоналістичного Руху та доручає Проводові Українських Націоналістів перевести в найближчому часі серед активу Руху ґрунтовне обговорення порушених у цій доповіді питань. Для остаточного завершення дискусії та оформлення випливаючих з неї політичних ,програмових та устроєвих висновків, ВЗУН поручає ПУН влаштувати в порозумінні з ІСНО окрему студійну конференцію в 1966 році, якої матеріяли будуть передані для рішення й реалізації відповідно-компетентним керівним органам Українського Націоналістичного Руху.

***

СИЛЬВЕТКА ГОЛОВИ ПУН

Полісся, Варшава, Прага — довоєнні етапи росту й культурної діяльности Олега Штуля-Ждановича. Генеральна Губернія, Волинь, Київ, волинська партизанка й німецький кацет — характеризують підпільно-революційну працю його в роках другої світової війни. Табори ДП в Німеччині й Австрії, переїзд до Франції й 16-літнє редаґування «Українського Слова», сполучене з численними іншими постами в організаційній ієрархії, включно до першого заступника Голови ПУН — творять пряму його повоєнної праці. В міжчасі — скок за «велику калюжу», відвідини ЗДА й Канади та підготовка У. ВЗУН. Все це — перебування в підпіллі, тягар відповідальности за цілість тієї чи іншої ділянки дії ОУН в умовах другої війни, абсолютна особиста жертвенність, надмір праці у важких еміґраційних умовинах, а зокрема повна відповідальність за цілість дії ОУН після смерти полк. А. Мельника, що звалилася на молоді ще плечі в. о. Голови ПУН в місяці «безкоролів'я» — лишили глибокий слід на молодому, але важкими турботами та ще важчою відповідальністю пописаному обличчі нового Голови ПУН. Одна із невід'ємних рис вродженого революціонера — оптимізмм і почуття здорового гумору, що так гармонійно допасувались до аналітичного розуму, дару живого слова й непересічного журналістичного пера — супроводять ред. О. Штуля-Ждановича й на найвищому щаблі всесторонньої відповідальности.

Однаково струнка молодеча постать, що осталась в пам'яті з Праги чи Берліну, виглядає незмінною і в соняшному Парижі. Та ж сама ясність і відвага думки, дотепна формуловка речень і понять, ця ж ерудиція людини, яка однаково почувається вдома в сферах поезії та мистецтва як і в тонкій матерії високої політики, ця ж персональна скромність і лагідність натури, та ж твереза оцінка загального положення. По-старому лишилась погорда до бомбастичної фразеології, однакова позитивна оцінка творчої фантазії в літературно-мистецькій сфері, але нищівне засудження її в ділянці практичної політики. Тепер під тягарем неподільної відповідальности за долю ОУН, — формулювання обережніше та ще більше зрівноваження висказаного слова й речення.

В сумі, одначе, ред. О. Штуль-Жданович лишився тим же, що й перед вибором на пост Голови ПУН. Це свідчить про глибоку природ-

ність його вдачі й про погорду до всякої театральної пози. Уся його постать і стиль говорять одним реченням: важкі обов'язки й незмірна відповідальність тяжать, але я остаюся таким, як був колись.

(«Українське Слово», Париж)

Роман Шраменко

В ПОКЛОНІ ВЕЛИКОМУ ПОЛКОВНИКОВІ

31 листопада 1965 року, в неділю рано, був похмурий день...

Олов'яні хмари пересувались одна по другій, час-до-часу сік дрібний дощ, а вітер віяв листками з придорожніх дерев. Було якось сумно...

Наш автобус зупинився на границі Німеччини — Люксембург, де люди в уніформах чемно і з певною дозою урядової поваги переглядали паспорти й візи подорожніх. Я витяг мій американський паспорт, але молоденький пограничник, глянувши на американський золотий герб, сказав скромно «данкешен» і пішов дальше. Я не без сатисфакції сховав паспорт і тут же пригадалося мені,як це не раз приходилось в подібних контролях переконувати всяких «представників влади»,що я - такий-то і такий, а вони все крутили носами, ставили питання тощо, звичайно не довіряючи.

Але ми вже їхали дальше!

Старе князівство Люксембург мале, затишне й гарне.

Тут, на відміну від рухливо-змеханізованої Німеччини, був спокій, взірцева чистота, а передовсім неділя. Так, неділя! І її можна було бачити всюди: по вулицях, навколо хат, при церквах... Мене це приємно і якось ніжно діткнуло, бо мимоволі пригадалась Україна, мої дитячі роки, коли то так виглядала неділя у нас...

Та автобус в'їздив в круті вулиці міста, яке хоч мені знане раніш все наводило на мене якесь казково-мелянхолійне роздумування. Чи причина в тім,що я все був любителем старих замків, будівель, пам'ятників (а їх тут безліч)? Чи може гірські обриви та яруги, які тут і там ріжуть місто на частини? А може великий старовинний ринок, де посередині стоїть ратуш на якім великий годинник, що вибиває години знаним — і все якось не з цього світу — металічним звуком?..

А може це лише чергується модерне з старовиною, і ви, ставши між ними, шукаєте відповіді, ставите питання, розгублюєтесь і хочете щось сказати, але не маєте слів...

Та час! Кажуть, що їдемо на цвинтар, бо сьогодні тут жалібне і незвичайне свято: посвячення і відкриття пам'ятника на могилі Великого Полковника, Голови Проводу Українських Націоналістів, Андрія Мельника, якого рік тому похоронено тут, на Боннвеґер Фрідгоф. І знов автобус, знову круті й вузькі вулички, ринок, а там високі вежі католицької Боннвеґер кірхе, за якою і простягнувся розлогий і добре вдержаний цвинтар.

Від брами цвинтаря зформувався жалібний похід. Ідуть трійками: священики — католицькі й православні, яких очолив Впреосвященний єпископ Прашко з Австралії. Йде родина, на чолі ВП. Дружина покійного Полковника, а за ними члени ПУН,представники країн,громадянства, молоді... Іде український народ до могили, яка рік тому взяла в свої обійми Велику Людину, Провідника і Державного Мужа, щоб схилити свої голови перед тлінними останками й на честь його відкрити пам'ятник.

Жалібно й тихо довкруги. Трійки задуманих і скупчених лиць старших і молодших посуваються вперед. Ось вже перші дійшли й встановляються довкруги могили, на якій видніє чорний пам'ятник, що на його плоскій плиті старано виритий націоналістичний тризуб, а вище скромно два слова: АНДРІЙ МЕЛЬНИК, які наче взяв у свої обійми такий же виритий хрест на задній плиті.

Священики починають правити молитви. Жалібно співає хор, сумний спів розходиться поміж могилами й хрестами спочилих тут люксембуржців, поміж якими знашов собі місце Великий Син України.

Коло могили чергуються почесні стійки. Ось бачимо таких заслужених і поважних націоналістичних діячів, як: ген. Капустянський, Бойдуник, Андрієвський, Бойків, а там молодші. ред. Жданович, др. Книш, др. Маковецький, др. Суховерський, а за ними проф. Гнатюк, Іванович, Яремчук, Мельник. А тоді ще молодші проф. Боцюрків, Жуковський, Плав'юк, Шраменко, Зінкевич, Костюк, Дідович, Панасюк та ряд інших. Всі стоять на-струнко, в чотирьох кутах могили, віддаючи свою пошану й льояльність незабутньому Голові Проводу.

Промовляє змістовно й лагідно о. шамб. Марусин з Риму. Він же і той, що тому рік запечатав оцю дорогу могилу. За ним говорить від

православної церкви о. мит. Дубицький з Мюнхену, який своїм палким словом зрушує серця

А тоді від усіх говорить і звітує нововибраний на УІ ВЗУН-і Голова ПУН, ред. Олег -Штуль-Жданович. Його короткі та змістовні слова глибоко западають в серця стоячих довкруги українських націоналістів. Щось тверде підходить до горла, щось міцне наповнює груди і в очах Друзів видніє рішучість. Западає якась постанова, якої не можуть висказати слова, її говорить лише душа, розуміє українське серце...

Кожному стає ясно: фізичні останки Великого Полковника ось тут, під цією важкою мармуровою плитою. Вони тут залишаються до часу, коли український нарід струсне із себе ланцюги московської окупації, а тоді ці тлінні останки вдячний український люд перевезе туди в Україну. Нашу соняшну улюблену Батьківщину. Але Його Дух з нами — він витає й живе серед нас!

Ось говорить побратим Полковника, Богдан Зелений з Канади. Виринають перед присутніми суворі спомини з Бриґідок, з тяжких часів польської неволі. А тоді лунає сумно-сумно «Видиш, брате мій...» Пісня, яка стала в нашім народі неписаним прощанням поміж живими і мертвими, ніжно торкнулась могили, глянула довкруги на зібраних й помчала на хвилях вітру там, де Він колись ставив перші кроки свого життя. В Україну!..

Ідемо поміж могилами й хрестами з Б. Боцюрковим. Спішимо до церкви, де має відбутися архиєрейська поминальна Богослужба. Щось не дає говорити. Чомусь ще раз хочеться глянути назад, поза себе, щоб затямити назавжди дорогу могилу, якої може вже й не доведеться побачити більше...

Виходимо до знаної мені вже Боннвеґер кірхє, яка заповнена місцевими люксембуржцями. Одначе для українців зарезервовані напереді місця. Церква величаво-велика, поєднання модерного із старовинним, яке так і говорить до вас мовою найблагороднішого почуття. З місця відчувається, що перебуваєте в храмі Божому,де народ молився перед вами, молиться тепер і буде молитись далі до свого Творця.

З жалібною повагою українці займають місця та скупчено шепочуть свої молитви. На хори, в заднім пляні церкви, заходять члени Візантійського Хору з Утрехту в Голляндії, які на чолі з др. Антоновичом звеличують українське церковне й світське музичне мистецтво.

Формується устав священиків, сослужників та вівтарних хлопців, які на фасаді фронтового вглиблення готуються перед престолом до святої Літургії. З правої сторони коло престола стоять три українських православних священики. Вони викликають серед українців приємне почуття, яке виходить із знаних дотогочасних взаємовідносин поміж одною а другою церквою.

А ось і в повнім своїм архиєрейськім виряді приходить перед престіл єпископ Прашко. Починається Літургія, яку передає Бенелюкс телевізійна станція.

Активних шість священиків на чолі з єпископом і незаступимим дияконом о. Когутом, що

своїм могутнім голосом чарує зібраних, гармонійно й з надхненням доповняє високої марки хор.

Естетика, ґрація, музичність та багатство українського обряду відбивається від кожного руху, найменшого слова чи звуку. Захоплення в чужих і гордість в своїх так і говорять з очей чисельної громади вірян у церкві.

Але здається, що найбільш кульмінаційною точкою для мене, а тим же й для інших українців, був акт, якого я не забуду ніколи. Коли прийшло так зв. «цілування», о. шам. Марусин підійшов до стоячих православних священиків і з пнвагою та братньою любов'ю розцілувався з ними. Цей акт був таким знаменитим, що його варто піднести до належної йому церковно-громадської висоти. Кожна українська людина — православна чи католицька — відчула й виразно побачила, що вона прагне отого «цілування» поміж обома нашими українськими церквами, які становлять для нас справжню скелю,що на її основі треба міцно стояти й вірити. Вихід з одного материка, тотальна неволя української нації, спільний критерій віри та релігійних практик, а перш за все українська рація сьогоднішнього дня — недвозначно наказують українським церквам спільну молитву за спільну справу.

Спокійні слова Владики Прашка, пояснення в німецькій мові о. шам. Марусина та українськийй обряд привели більшу частину люксембуржців і українців до св. Причастя, яке відбулось під чудесний спів хору.

І коли пролунало останнє «амінь», коли почались слова панихиди за спокій душі Незабутнього Полковника Мельника, я відчув сильне зрушення, яке заповнило моє серце... А глянувши довкруги, де стяли мої старші і молодші друзі, побачив в їхніх очах подібне...

Хор співав тужне «Вічная пам'ять...».

***

Спільна тризна, яку розпочав молитвою Впрсв. еп. Прашко, була витриманою у змісті й формі. Жалібна громада, що прибула з різних кінців світу, не могла вся поміститися в розлогій залі ресторану і тому на скору руку піднаймлено другу залю, а згодом заповнено столами величезний коридор.

Ми бачили за почесним столом Достойну Пані С. Мельник, її сестру, вдову по сл. п. полк. Є. Коновальцеві, яка прибула з Риму, єпископа Прашка, священиків, Голову ПУН ред. О. Ждановича і його Дружину, членів ПУН, визначних діячів Українського Націоналістичного Руху з усіх закутин земної кулі,представників ЗЧ ОУН, представників ветеранів, громадянства, др. Антоновича, та ряд інших.

Бачили ми людей-громадян з Франції, Бельгії, Німеччини, Австрії, Канади, ЗДА, що чисельно прибули до Люксембурга. Були серед них різні професії та стани.Були молоді й старі. В багатьох тризубці з мечем, жалібні стяжки. а в очах сум...

Багато молоді! Зокрема багато її з Франції, хоч були також із інших країн.

Тризна була заарганжована без промов. І я гадаю, що власне вона тому й належно сповнила свою місію. Бо нащож слова, коли так міцно й виразно говорять серця?

По обіді відбулась,як завершення святкувань жалібна академія в залі Фолькгавзу.

Будучи приємно вражений співом Візантійського Хору, я домігся перед тим зустрічі з др. Антоновичем, диригентом, який запропонував мені відвідати його хор, що я з приємністю і зробив. В милій атмосфері я перебув якийсь час із співаками-голяндцями (40 осіб), які з незвичайною гостинністю давали мені бажані інформації про себе, своє заінтересовання українською церковною та народньою піснею. В більшості молоді мужчини, освічені, з знанням музики. Роблять природне враження професійного ансамблю, хоч є аматорами. Др М. Антонович, диригент хору, виказався незвичайними здібностями, бо зорганізувати 40 чужинців, які ніколи не бачили України, не розуміють української мови, не знають української культури і т. д., є чимось незвичайним і подивугідним.

Академію відкрив коротким словом Голова ПУН, ред. О. Жданович, а відтак співав Візанський Хор.

Голова ЦУ ОДВУ, проф. Б. Гнатюк, передав Вдові, пані Софії Мельник, ювілейне відзначення УСС з нагоди їхнього 50-ліття, що його признала покійному Полковникові військова капітуля у Філядельфії.

З черги проф. політ. наук у Канаді — Богдан Боцюрків виголосив знамениту доповідь про життя і многогранну діяльність полк. Андрія Мельника.

Пані О. Кукловська з Парижа виступила з деклямацією, а після того знову співав Візантійський Хор.

І коли пролунали останні акорди національного гимну, і коли присутні в залі та на сцені почали мовчки розходитись, я ще раз глянув на великий портрет Полковника на центральній стіні сцени. І мені видалося, що його мудрі очі наче всміхнулися.

Я підійшов ближче до сцени і вдивлявся в портрет,всіма фібрами душі відчуваючи присутність Його, нашого улюбленого Полковника.

***

Нас кільканадцять зібралося в одній готелевій їдальні. Ніхто не спішився до розмови. Всі відчували, що сьогоднішні години в Люксембургу — історичні, а тому будь-які особисті розмови суперечили б змістові дня.

Мені запропоновано місце в авті, і ми поїхали до дому покійного Полковника, де він дов-

гі роки жив зі своєю Дружиною. Хоч було нас четверо в машині: нововибраний Голова ПУН ред. О. Жданович, інж. Андрієвський, М. Плав'юк і я, але й тут ми не знаходили щось собі сказати. Ось і приїхали! Хоч бував я тут перед тим, а все якось було мені незвичайно. І з таким почуттям ми ввійшли до вітальні, де шан. Пані дому нас щиро привітала. Тут ми застали Пані О. Коновалєць, Пані Бойків, Пані Нижанківську, др. Книша, ред. Бойківа, інж. Селешка, проф. Нижанківського, др. Маковецького, О. Зінкевича, як і ряд інших, що приходили й відходили, складаючи ВШ. Вдові ще раз свої співчуття,симпатії, пошану.

Скромно, але із смаком вдержане мешкання, говорило мовою теплоти й естетики. Покій, де працював Полковник, багатий на книжки, історичні журнали, знимки. Зокрема впадає в вічі п'ять стоячих в оправах знимок: митрополит А. Шептицький, от. Симон Петлюра, полк. Є. Коновалець і полк. А. Мельник.. Всі вже покійні, але так і говорять до вас із тих знимок, які із дбайливістю та любов'ю поклала рука Господині Дому.

Мене огортає якась містика. Слухаю оповідань про останні дні «Андрія», про речі родинного співжиття. Приємно, тепло, а водночас боляче, тужно.

Прошу інж. Селешка, щоб іти до готелю. Прощаємось і відходимо.

«Не забувайте...», ледве чутно каже Пані дому; я мовчки цілую її руку, й ми відходимо...

Ще раз замкнув я за собою двері, якими стільки разів входила й виходила висока постать Полковника. Ще раз глянув на будинок, з вікон якого виходило світло, і ми пішли. Пішли довгими й порожніми вулицями сплячого вже Люксембургу.

***

Д-Р СТЕПАН ВИТВИЦЬКИЙ

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ

19-го жовтня 1965 р. після короткої недуги серця помер в Нью-Йорку на 82 році життя

Д-р СТЕПАН ВИТВИЦЬКИЙ

Колишній Державний Секретар Західньої Української Народньої Республіки, член делеґації Української Національної Ради ЗУНР на Трудовий Конґрес у Києві в 1919 році, член Української Парляментарної Репрезентації Галичини від УНДО, член ЦК УНДО, визначний громадсько- політичний діяч і державний муж, учасник української визвольної боротьби.

Похорон відбувся в суботу 23 жовтня в Бовнд Брук Н. Дж.

Д-р Степан ВИТВИЦЬКИЙ походить зі Станіславщини (тепер Івано-Франківська область. Народився 13. 3. 1884 р. Студіював у Львівському та Віденському університетах. Студії закінчив доктором юридичних наук. Після студій повернувся на рідну Станіславщину, де присвятив себе освітній та господарсько-організаційній праці. В роках 1915-1918 був членом редакції щоденника «Діло» і тижневика «Свобода». Коли 18 жовтня 1918 р. у Львові уконституувалась Українська Національна Рада, д-ра С. Витвицького, члена Української Національно-Демократичної Партії, обрали секретарем Ради. Одночасно він увійшов до складу політичного комітету, який підготував перебрання влади у Львові і в Галичині в українські руки — І листопада 1918 р. Як член делеґації Національної Ради Західньо-Української Народньої Республіки на Трудовий Конґрес у Києві, брав участь у проголошенні Акту Соборности 22 Січня 1919 року. Державний Секретар закордонних справ, 1921-1923 голова дипломатичної місії в Парижі і Лондоні.

1924-го року д-р С.Витвицький повернувся до Галичини. 1924-1939 адвокат і політичний діяч Українського Національно-Демократичного об'єднання в Дрогобичі. 1935-го року обраний депутатом до Варшавського Сейму від УНДО. Заступник Голови УНДО і заступник голови Української Парляментарної Репрезентації у Варшаві.

На еміґрації з 1945 року. Брав участь в організуванні Центрального Представництва Української Еміґрації в Німеччині та підготові Української Національної Ради на чужині (1948). Член УНРади від фракції УНДО. З 1949 заступник голови Виконавчого Органу Ради і керівник ресорту закордонних справ. 1951-го року виїхав до ЗДА. На сесії Української Національної Ради 1954-го року в Мюнхені був обраний одноголосно Президентом Української Народньої Республіки в екзилі. переобраний на п'ятій сесії, 1961 року.

Низько клонимо голови перед славною пам4яттю Великого Патріота, -Державного Мужа і Працівника на полі визволення України.

Вічна Йому пам'ять!

Іван Кейван

ДМИТРО АНТОНОВИЧ

ВІД РЕДАКЦІЇ: 12 жовтня 1945 помер у Празі сл. п. проф. Дмитро Антонович. У 20-тиліття Його смерти розпочинаємо в цьому числі нашого журналу друк монографії про Нього, пера І. Кейвана.

Вступ

Впродовж останніх сто років, Україна видала цілу низку великих особовостей: науковців, письменників та поетів, що виявлялися нерідко на всю широчінь як політичні й громадські діячі. До таких належать Михайло Драгоманів, Володимир Антонович, Олена Пчілка, Іван Франко, Микола Аркас, Борис Грінченко, Михайло Грушевський, Степан Смаль-Стоцький, Симон Петлюра, Василь Стефаник, Дмитро і Володимир Дорошенко, Василь Сімович, Роман Смаль-Стоцький, Іван Мірчук, Володимир Кубійович, а з молодших Олена Теліга, Олег Ольжич (Кандиба) та цілий ряд інших, що поєднували в собі високі духові прикмети, якими виявилися як великі українські патріоти.

На тлі кінця 19 сторіччя й першої половини 20-го, тобто впродовж повних п'ятдесяти років цієї найбільш бурхливої доби, чітко зарисовується постать видатного українського вченого, політика й громадського діяча проф. Дмитра Антоновича. Це була людина-науковець, що не замикався у тісному кабінеті вченого, але увесь свій хист, знання, енергію,досвід, а навіть майно віддав у жертву високим національним ідеалам. Це була людина вийняткових духових прикмет, що аж до самозаперечення служила українській справі, відсуваючи на останній плян добро власне й своєї родини. І виразною печаттю його змагань та невсипущої праці й посвяти позначена неодна українська установа на рідних землях, а зокрема на еміграції в Празі, де була зосереджена його діяльність до кінця життя.

Годі нам сьогодні уявити собі існування Українського Вільного Університету, Історичнофілологічного Товариства, Української Пластичної Студії чи Музею Визвольної Боротьби України без проф. Дмитра Антоновича, що був не тільки ініціятором та організатором, але й душею цих установ впродовж свого життя та їх існування на терені Праги. Без зайвих афектів, без патетики й деклямацій та намагання викликати відповідні враження, він працював тихо, скромно, але послідовно і вперто усуваючи різні перешкоди, що — здавалося — були непоборні, і йшов крок за кроком до наміченої мети, не вагаючись часто принести відповідну жертву, коли йшлося про добро справи. Дмитро Антонович — це унікальна особистість: високої міри науковець-мистецтвознавець, глибокий знавець театрального мистецтва й музики, знаменитий педагог, невтомний організатор та відважний революціонер, як теж державний муж-міністр УНР та голова Української Дипломатичної Місії. А додавши до цього його винятково високі моральні прикмети: кристально-чистий характер, прямолінійність, безкомпромісовість, подивугідну працьовитість та незламну ідейність, — тоді будемо мати повний духовий портрет цієї виняткової постаті.

I.

Дмитро Антонович народився в Києві 15 листопада 1877 р. в сім'ї видатного українського історика й професора Київського університету Володимира Антоновича, що був одною з найбільших наукових та громадських індивідуальностей в Україні на тлі другої половини 19 сторіччя. Це був великої міри історик, археолог, археограф — автор численних наукових праць, великий український патріот, політичний і громадський діяч та довголітній голова «Старої Громади». Родина Антоновичів належала до тих, дуже нечислених духових патриціїв Києва, що в їхніх домах панував щиро-український дух, як теж зберігалися стародавні українські звичаї й традиції. Тож самозрозуміло, їхній син Дмитро мав наскрізь сприятливу атмосферу для свого духового розвитку. В хаті його батьків часто відбувалися сходини й наради членів «Старої Громади» і малий Дмитро мав нагоду змалку прислухуватися до розмов видатних українських патріотів, що формувало його національний світогляд. А були це часи зовсім відмінні від сьогоднішніх. Тоді українська мова не була широко вживана серед кругів нашої інтелігенції. От, Дмитро Володимирович у своїх споминах писав: «Як тільки кінчалися карти, а починалось засідання, то непомітно розмова переходила на московське, — це була риса майже всіх старих громадян, що тяжко розмовляли по-українському, а серйозні розмови провадили по-московському». У цих же споминах (що, на жаль, пропали безслідно, тільки першу їх частину зберіг Андрій Жук) Дмитро Антонович, представляючи тодішні умови, згадує про члена «Громади» й приятеля його батьків, війсь-

кового лікаря Федора Тимофійовича Панченка, що був втіленням тодішньої української стихії. «Панченко перший вишукав і відкрив Остапа Вересая, у нього в хаті Вересай жив і до нього сходилися слухати Вересаєвих дум. В хаті Панченка був цілий український університет: там Науменко викладав курс української граматики, мій батько — історію козацьких часів, Житецький — українську літературу та інші предмети українознавства. Лисенко в хаті Панченка збирав свій хор і робив репетиції. Сам Панченко ніби й не при чому, а тим часом усім було ясно, що він є душею всякої ініціятиви». В тодішніх умовах московсько-царської деспотії та ще й в добі Валуєвської реакції годі було прилюдно святкувати Шевченківські роковини.Тому члени «Громади» відмічували це велике свято у приватних домах. Зійшлися в когось зі своїх приятелів, удекорували погруддя Шевченка рушниками й квітами, вели своїх дітей, одягнених в українські національні одяги — і так святкували роковини Великого Кобзаря. «Все це робило на дитячу душу враження чогось незвичайно святочного.» І ці враження залишалися на все життя. Описуючи свою рідну хату в Києві, Дмитро Володимирович відмічує: «Та скільки можу собі уявити її тепер, вона мало чим відрізнялася від сільської хати, стояла на розі Кузнечної й Жилянської вулиць, маленька, біла, мазана, з призьбою навколо. Її на початку 70-их років батько з матір'ю купили з садком і городом за дві тисячі чотириста карбованців.Але хата була вже стара і в кінці семидесятих років почала валитися. У 1881 році її мусіли розібрати й натомість, зробивши позичку в банку та заклавши всі які були збереження, поставили нову хату за 8 тисяч карбованців, що стоїть і досі.» Можливо, ця хата славних українських істориків збережеться і до часів нової української держави і тоді напевно стане цінним музейним експонатом.

У 1887 р. Дмитро Антонович вступив до 4-ої Київської гімназії й закінчив її 1895 р. Вже будучи 16-літнім юнаком, восени 1893 р. вступив вперше як співосновник до української громадської організації — українського гімназійного гуртка, до якого належали: В.Доманицький, Г. Лазаревський, К. Мацієвич, П. Холодний та І. Рудченко як головний ініціятор. Після закінчення гімназії, восени 1895 р., Дмитро Володимирович вступив на історично-філологічний факультет університету св. Володимира в Києві. Тоді то він та О. Лотоцький заснували в Києві видавничий гурток, до якого зразу прилучилися В. Доманицький, С. Єфремов, І.Лазаревський, К. Пилінський та інші, а згодом цей гурток перетворився на видавництво «Вік». Вперше задебютував Д. Антонович статтею «К 25-летию артистической деятельности Кропивницкого» в журналі «Киевская Старина», 1896 р., що звернула на себе увагу читачів умінням глибоко аналізувати драматичне мистецтво. Після одного року студій в університеті св. Володимира, Дмитро Володимирович перейшов до Харківського університету, де в короткому часі кинувся у вир громадського і політичного життя.В 1897 р.він разом зі своїми товаришами І. Кухтою, Є. Тищенком, — заснували Українську Студентську Громаду в Харкові, що до неї зразу пристали М. Русов, О. Коваленко, Ю. Коллард та інші. В 1898 р. Дмитро Антонович був ініціятором та організатором українських студентських з'їздів і на такому з'їзді в Києві 1898 і 1899 рр., разом з М. Русовим, репрезентували харківську студентську громаду. Дмитро Володимирович брав теж активну участь у студентських заворушеннях у Харкові 1899 року.

Самозрозуміле, що в суворих умовах московської царської деспотії така діяльність не могла пройти безкарно, і тому Дмитра Володимировича кілька разів виключали з університету, а навіть кількакратно він сидів у в'язниці. Однак ці переслідування не тільки не зломили завзяття молодого Антоновича, але навпаки — ще й загартували до боротьби. Дня 29 січня 1900 р. сталася знаменна подія в політичному житті України, бо тоді Дмитро Антонович разом з Боніфатієм Камінським, Михайлом Русовим та Левком Мацієвичем заснували першу українську політичну партію РУП (Революційна Українська Партія) і в проводі цієї партії Антонович був довгі роки, посвятив для неї увесь свій хист, енергію й майно. На основі споминів Юрія Колларда (Збірник «З минулого», т. II, Варшава, 1939, ст. 65) до партії РУП мали належати теж Юрій Коллард, Олександер Коваленко, Борис Мартос та Дмитро Познанський. Першою брошурою РУП, що вийшла в 1900 р., була «Самостійна Україна», що її написав Микола Міхновський на замовлення Дмитра Антоновича. Але в 1902 р. Міхновський виступив з РУП, коли побачив, що лінія цієї партії не відповідає напрямним, що він їх накреслив у своїй капітальній брошурі, та заснував нову партію — УНП (Українська Народня Партія). З того часу відносини між Антоновичем і Міхновським охолонули. Другою брошурою РУП була «Дядько Дмитро» — Дмитра Антоновича. Літом 1900 р. його обрали представником всієї організованої студентської молоді в Харкові на студентський з'їзд в Одесі. В часі перебігу з'їзду наскочила московська жандармерія і всіх у комплеті заарешту-

вала. Тоді Дмитрові Володимировичеві довелося посидіти якийсь час в Одеському «Хресті» — як називалася тамошня тюрма. В 1901 р. він заснував у Києві групу РУП, а в 1902 р. заснував журнал РУП «Гасло», що в склад його редакції крім Д. Антоновича входили Голіцинський і П. Канівець, що їх скоро поліція заарештувала, потім були В. Козіненко та М. Ткаченко, але впродовж півтора року цей журнал редагував сам Дмитро Антонович при співпраці М. Русова (Тоцький) і М. Лозинського та дописувачів, що ними були: В. Гаврик, Т. Галін та Андрій Жук. При кінці того ж року Дмитро Володимирович зорганізував у Києві перший з'їзд РУП, на якому обрано ЦК в складі: Антонович, Голіцинський, Козіненко і Ткаченко (останнього пізніше заступив В. Винниченко). В журналі «Гасло» в 1903 р. був постійним співробітником Володимир Винниченко, що підписувався псевдонімом «Деде» і під фірмою «Гасла» вийшло кілька його брошур, а пізніше він дописував теж до «Селянина». З «Гаслом» співпрацював також у 1902-1903 рр. Андрій Лівицький.

В 1902 р. Дмитро Антонович перебував у Львові й Чернівцях, куди виїхав зі завданням РУП. Тоді він редагував чернівецьке «Гасло», і в цій роботі велику поміч давали йому Василь Сімович та Лев Когут, що підписував часопис. В Галичині й Буковині Д. Антонович не тільки організує видавництво, але й теж налагоджує транспорт часописів на Наддніпрянщину. Він був організатором, головним редактором, автором, а навіть видавцем РУП-івських видань. Перше число «Гасла» вийшло I березня 1902 р. в Чернівцях, відповідальним редактором був д-р Лев Когут, фактичним редактором Дмитро Антонович, а д-р Василь Сімович був зв'язковим з Київським секретаріятом РУП. Більшість статтей у цьому часописі були пера Дмитра Володимировича, хоч вони звичайно бували без підписів. Три статті були підписані М. Лозинським. Впродовж 1902 р. вийшло 12 чисел «Гасла» і цей часопис виходив також упродовж 1903 р. але тоді Дмитро Антонович починає видавати в Чернівцях ще один часопис-популярний орган партії «Селянин» (від 1 січня 1903 р.), що спочатку друкувався в Чернівцях під відповідальною редакцією д-ра Л. Когута й технічною редакцією д-ра Василя Сімовича, а від 1904 р. до жовтня 1905 р. «Селянин» вже виходив у Львові. Фактичним редактором перших восьми чисел за 1903 р. та перших трьох чисел за 1904 р був Дмитро Антонович. Статті теж без підписів авторів, але передовиці напевне йому належали Його псевдонімом у згаданих часописах, а особливо в «Гаслі», був «Северин Войнилович», а часто тільки криптонім «С.В.». На підставі «Спису писань Антоновича», що його старанно зладив Андрій Жук і подав чудові коментарі й примітки, які сьогодні дуже допомагають у відтворенні часів Дмитра Антоновича і його як політика, редактора й видавця, ми можемо познайомитися приблизно зі змістом цих, ним видаваних часописів. Ось наголовки, що характеризують напрямні часопису «Гасло» за 1902 і 1903 рр.: «Шлях боротьби», «Політична свобода — ось прапор», «Кров пролилася» (про полтавські селянські розрухи), «Невдовзі часі починається академічний рік», «Дев'ятнадцятий вік лишив нашим часам прокляту спадщину», «В справі робітничого руху», «Новий виступ лібералізму», «Від центрального комітету РУП», «Слава нашим чорноморцям», «Еволюція української молоді в останніх часах», «Два напрямки російського революціонізму», статті в справі агітації серед робітничої верстви, в справі жидівських (в оригіналі «єврейських») погромів і більшу кількість цих статтей написав Дмитро Володимирович. Багато з них без підпису, інші мають підпис «Северин Войнилович», а бібліографічні замітки підписані псевдонімом «Ґутта». Наголовки, а радше перші речення статтей в «Селянині» за 1903 рік ось такі: «Як широка наша Україна» (Про гірке положення робочого люду та потребу політичної організації, щоб з успіхом можна було боротися за його поліпшення. Такою організацією є РУП, що видає цю часопись та в ній повчає, як саме треба провадити боротьбу), «Шандрівський страйк», «На те й лихо, щоб з тим лихом битись!», «Грізні хмари збираються над Україною», «Борітеся — поборете», «День I мая» та інші. В «Селянинові» за 1905 рік були статті: «Кесареве — кесареві», «Встане сила! Встане воля!», «Що нам робити». З кінцем 1903 року «Гасло» перестало виходити, зате замість нього почав виходити місячник «Праця», якого Дмитро Антонович був редактором двох чисел (за січень і лютий 1904 р.) і помістив у цьому місячникові статті: «Наша тактика під взглядом революційних подій» (за підписом «Подорожній»), «Неіснуюче питання» (за подписом «Северин Войнилович»), та мабуть низка дописів з Харкова й Києва, далі «Полювання «Искры» за горобцями» (за підписом «Скріптор») та «Ще про неіснуюче питання» і це вже був кінець, бо на 13-14 числі «Праця» перестала виходити. Ще слід відмітити, що накладом «Гасла» в 1902 або 1903 р. вийшли були листівки «На пошану 250-літнього ювілею прилучення України до Москви», що їх малюнки і тексти (є здогади, що ці тексти під малюнками виготовив Д. Антонович) знаменито сим-

волізують цей, сумної пам'яти, ювілей. Цими листівками Дмитро Володимирович хотів започаткувати кампанію проти прилучення України до Москви.

В житті студентські молоді Дмитро Антонович відіграв передову ролю як основник українських студентських громад, ініціятор всяких студентських з'їздів та співавтор всяких резолюцій на цих з'їздах, що на них лежить печать «Визнання віри молодих українців» (Тарасівців» в 90-их роках). Був він завжди активним учасником студентських заворушень та виступів у Харкові й Києві та, мабуть, його авторству належать студентські відозви. Про ситуацію в Україні й заснування РУП і УСП залишилася тільки одна стаття пера Дмитра Антоновича «З новим роком, з новим віком», що була надрукована в першому числі «Молодої України», у Львові 1901 р. підписана псевдонімом «Ґутта». Із студентських відозв Антоновича дійшла до нас одна «Панове товариші», що була підписана Київською Студентською Громадою 24 вересня 1902 р. Його авторству належить кілька відозв Харківської Студентської Громади та Харківської Вільної Громади РУП з 1902 р., що були присвячені ідейній боротьбі між соціялістичною і націоналістичною групами в лоні цих громад. Від цих часів починається фактична діяльність Дмитра Антоновича, а він же був не тільки організатором та редактором РУП-івських видань, але й фундатором, вклавши велику суму грошей в ці видання — 40 тисяч карбованців, що йому залишила в спадщину його мати. Він посвятився для РУП всеціло, і як вже згадувалося, був не тільки редактором, організатором та фундатором, але й провадив і впорядковував нелеґальний транспорт літератури з Галичини й Буковини в Наддніпрянщину. Як ми вже попередньо згадували, першим виданням РУП була капітальна брошура тарасівця Миколи Міхновського «Самостійна Україна», що визначала політичний ідеал РУП. Наступні видання були присвячені переважно соціяльним питанням — боротьбі селянства і робітництва за свої соціяльні інтереси, про людські права й політичну свободу шляхом повалення царату — «з деяким занедбанням українського національного моменту в цій боротьбі» — як це відмічує Андрій Жук («Автобіографія Дмитра Антоновича», «Сучасність», Мюнхен, січень 1961 р. ст. 108.). З-під пера Дмитра Антоновича вийшло кілька рупівських видань: «Дядько Дмитро», «Чи є тепер панщина?», «Власна земля», «Страйк чи бойкот», «Козаччина», «Народня справа» й інші.

(Далі буде)

***

Денис Квітковський

ДЕЯКІ ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ І ЗАВДАННЯ ПРЕСИ

(Закінчення)

Немає вже сумніву, що без огляду на те, чи нація або навіть народ є «метафізичне» чи «конкретне», реальне, зложене з неповʼязаних нічим між собою генерацій явище — в обох випадках нація або навіть народ є **фактом**, чимось, що **існує**, діє, має певні вимоги до життя, має, як **конкретна дійсність**, певні права й обов'язки. От навіть комуністи, які теоретично мали б визнавати чи признавати як історичний факт тільки клясу, не тільки визнали народ чи націю, як конкретний факт, створивши ряд совєтських соціялістичних республік за **національним принципом**, але підтягнули **національний момент, націю**, до висоти «метафізичного» поняття, до універсального принципу, заявляючи, що хоч вони є проти всякої війни й за миром, але вони піддержуватимуть і навіть заохочуватимуть до **«національних визвольних змагань»**. Вже 15. 11. 1917 Рада Народних Комісарів в Москві в т.зв. «Декляраціі Прав Народів Росії», хоч уважала «Росію», як свого рода цілість, то все ж таки **ця цілість** — єдина-неділима — не розуміласи органічною, природною цілістю, бо згадана «Деклярація» проклямувала «рівність та суверенність» цих народів Росії, визнаючи за ними право «на вільне самовизначення аж до відокремлення і створення самостійної держави». Відтоді дотепер зроблено великий крок вперед. Кляса, як універсальна, «метафізична» вартість пішла в тінь, залишилася старою вивіскою без багато змісту, а на перше місце виступила якраз **нація,** — чи то в формі **русифікації** інших націй у системі СССР, чи у формі проголошення «воюючим комунізмом» боротьби за визволення **націй** а не кляс. Бо хоч час-до-часу чуємо

ще гасло «пролетар», «працююча кляса», то ці поняття діють уже тільки як відгомін проминулої бурі.

Противники націоналізму, або руху, що кладе націю в основу своєї політичної думки і дії, не заперечують існування нації, вони тільки кажуть, що нація як «метафізичне» поняття не є універсальною вартістю, тому рух, побудований на цьому понятті не може претендувати на універсальність, як от «комунізм» або «вільна демократія». По-друге, вони хочуть підтягнути націю, як абсолютну вартість, і націоналізм як рух під поняття, наприклад, націонал-соціялізму і фашизму, закидуючи всякому націоналістичному рухові, в тому і українському, нетерпимість, виключність, провідництво, що в евентуальній національній державі виявлялося б у формі тотальної диктатури, поневолення людини, переслідування й винищування «інородців» тощо та в формі імперіялізму назовні. В додатку, щодо українського націоналізму, то його противники приписують йому ще один гріх: мрійництво, нереальність.

Противники націоналізму кажуть, що найвищою цінністю є людина, а не нація. Тому нашим основним завданням, основою нашої політичної думки повинна бути свобода людини. як абсолютної, але рівночасно й конкретної вартости, а не нації. А якщо вже обов'язково хочемо виходити з поняття нації, то зведім це поняття до поняття «народу» в розумінні **суми** тотожних людей живучого покоління, а в нашій дії і політичній філософії маймо завжди на увазі тільки «конкретні інтереси живучого покоління» . . .

Соціологія, філософія і навіть політичні науки одноэгідно стверджують, що в природі існує такий феномен, назва якому є **нація**; і то нація не тільки як механічна сума подібних до себе індивідів, але і як «метафізичне» поняття, як щось абсолютне, «щось», що з одного боку є доступне нашим фізичним змислам ствердити, сконстатувати його існування, екзистенцію, а з другого боку як «щось», що переступає межі фізичного пізнання й переходить у світ «метафізики», але метафізики дуже реальної щонайменше для нашого духового сприймання. З одного боку ми можемо ствердити існування нації у фізичному теперішньому світі за помічю таких чи деяких з таких фізичних, реальних, конкретних факторів, як заселення тієї самої території, послуговування тим самим середником комунікації — (мова), практикування тих самих звичаїв і обичаїв тощо; з другого боку нація виявляє недвозначно своє існування такими «метафізичними» проявами, як спільна культура в минулому та «метафізичне» бажання й воля плянувати й творити спільне майбутнє. Це все є факти. Їх можливо доказати. Якби минуле нації не було фактом, то сьогодні не було б пам'ятника Шевченкові у Вашінгтоні й не було б парадного святкування 300-ліття Переяславської угоди в Москві й поневоленому Києві!! Бо якщо тільки комунізм і свобода людини — конкретної, щоденної людини, а не «метафізичної» людини, людини, як частини нації — є одинокими універсальними вартостями, то при чому тут святкування «якогось там» гетьмана України, що перейшов у «метафізику» більше як 300 років тому?! «Дружба народів»? Але при чому тут «дружба народів» для «універсальної ідеї комунізму», який ніби то будує на одній клясі й прямує до безнаціонального й бездержавного суспільства? Пощо «дружби» якщо ті, що «дружбують» мали б зникати?! Але, навіть якщо приймемо за добру монету гасло «дружби народів», то мусимо прийняти за добру монету й факт, що існують народи. Навіть для універсальної інтернаціоналістичної комуністичної доктрини існують народи чи нації — в конкретному й метафізичному значенні, — існують так як існують одиниці, з яких ці народи складаються.

А якщо так, якщо і нація і одиниця чи людина є конкретними явищами, то ми мусимо трактувати їх як факт. Жиди, наприклад, розсіяні по цілому світі, не тільки добилися власної держави, але вільна демократія допомогла їм створити цю державу. А нам кажуть, що ми тому не маємо зрозуміння й допомоги серед вільної демократії в наших змаганнях за національну державу, що ми не змагаємося за універсальну ідею, якою є для неї свобода людини. Якщо б ми влучилися в рух боротьби за свободу людини, то нас зрозуміли б і дали б нам бажану допомогу. А так, борючися за самостійну й соборну, та ще проти російського народу, з постулятом розчленування СССР, кажуть нам, що ми звужуємо свою політичну ідею й програму до вузько-національного моменту, переходимо в категорію національних шовіністів і тим самим стаємо осоружними й нестравними для великих вільних демократій з їх універсальною ідеєю — свободи людини.

Поминаючи факт, що ця вільна демократія, нібито з вірою в свободу людини тільки, допомогла жидам збудувати свою національну державу, хоч жиди були розсіяні по цілому світі, а територія сьогоднішнього Ізраелю була і є ще сьогодні оспорювана арабами; поминаючи той факт, що З'єдинені Держави Америки

офіційно воюють у Вієтнамі в обороні не так прав людини на свободу, як права нації на державну суверенність; одночасно поминаючи факт, що якраз вільні демократії проголосили, конкретно ЗДА, принцип національного державного самовизначення народів та заздрісно зберігають свої національні держави, — ото ж поминаючи це все, я ніколи не зрозумію, чому боротьба за свободу людини є універсальним принципом, а боротьба за волю, за свободу сорок мільйонів людин, що хочуть жити спільним, свобідним життям — є вузьким, партикулярним, шовіністичним принципом?!

Націю чи нарід можливо так само поневолити, як поневолюється людину. Вже біблія занотовує поневолення народів, а історія знає це явище від найдавніших часів аж до сьогодні. Конгрес ЗДА уважав навіть за відповідне законом устійнити «День Поневолених Народів», а в списку тих поневолених народів находимо й Україну. Ото ж лідер вільної демократії, який ніби то визнає тільки свободу людини як універсальну ідею, уважав чомусь за відповідне навіть законно визнати принцип боротьби за свободу націй, як загальнолюдський принцип.

Іншими словами, нація існує як фізична й духова величина, і цей факт визнають усі, включно з комуністами. А якщо так, то чому тоді націоналізм як ідея й політична програма, що змагаються за найкращий вияв духових і фізичних прикмет нації в свободі, мали б мати менше «універсальне» значення від змагання за ті самі права для людини тільки?!

Українська політична думка в загальному, й ідеологія українського націоналізму зокрема ніколи нігде не проповідували засади чи хоч би політики поневолення людини чи народу! Український націоналізм, як ідеологія, програма й політика був завжди і є сьогодні свободарний, сказав би Орест Зибачинський, чи свободолюбний по своїй природі, — і то так у відношенні до одиниці, людини, як і у відношенні до нації чи націй. Хто твердить протилежне, є або необізнаний з теорією і практикою українського націоналізму, або свідомо и злобно перекручує факти, або є звичайним ігнорантом. Орест Зибачинський, один із провідних практиків і теоретиків українського націоналізму, кинув гасло й думку свободаризму для означення тієї універсальної ідеї свободи, в якій находить своє почесне місце ідея свободи людини та нації не тільки для української людини й української нації, але для всіх. Ідея національного солідаризму Осипа Бойдуника, хоч і різниться від доктрини Ореста Зибачинського, також йде по лінії свободи людини й нації.

Мені видається, що не має і не може бути, наприклад, вільної української людини в поневоленій Українській нації, і навпаки, не може бути вільної української нації, коли українська людина є поневолена. Одночасно український націоналізм твердив і твердить, що тільки в свободі може жити й творити людина, а це значить, що устрій української національної держави мусить бути такий, щоб у ньому могла свобідно жити й творити не тільки українська по національності, але всяка людина, що житиме в межах української держави. Український націоналізм стоїть тільки на засаді існування націй як конкретних суспільно-історичних одиниць; він висуває засаду свободи на національно-державне існування всіх націй, які нього собі бажають, і рівночасно висловлює віру й переконання, що, в даній політичній ситуації, людина, одиниця тільки у власній національній державі може мати запевнену повну свободу. Це останнє переконання випливає з гіркого історичного досвіду й знання сучасної практики.

Тому порівнювати український націоналізм до фашизму чи гітлеризму — це вже не незнання справи або іґноранція — це злобне перекручування фактів з наміром знищити найздоровші первні і випливаючі з того дії української політичної думки.. Якщо це роблять вороги української нації, то це можна зрозуміти, але як вияснити собі таку наклепницьку ворожу з присмаком донощицтва роботу декого з наших політиків?

Чей же кожному відомо, що націонал-соціялізм і фашизм, особливо цей перший, будували свої теорії на принципі нерівности рас з вірою в післанництво свого народу знищити або принаймні завоювати нижчі раси й на їх землі дати владу вищій расі. Це голий принцип імперіялізму, завойовання й підкорення собі інших народів в ім'я своєї «вищости». Український націоналізм, як ідеологія і політика, ніколи ніде не проповідував расових чи імперіялістичних ідей! Чи не гадають критики українського націоналізму, що було б безглуздям політичного руху чи партії будьякого поневоленого народу проповідувати расизм, імперіялізм, диктатуру?

Щодо «провідницького» принципу, до «диктатури» українського націоналістичного руху, то можна сміло запевнити всіх наших «демократів», що Голова ПУН тепер, і голова української держави, якщо така постане й покличе до керми ОУН, ніколи не матиме більше влади

й прерогатив як має, наприклад, президент З'єдинених Держав Америки. А ніхто не заперечить, що ЗДА є дійсною, великою демократією!

То ж для мене немає сумніву, що ідея націоналізму, як і ідея демократії є тією самою універсальною величиною, а якщо ми говоримо й проповідуємо український націоналізм то це тому тільки, що ми українці. Якщо б ми були китайцями, то проповідували б китайський націоналізм. Одночасно це ще не означає, що проповідуючи український націоналізм й висуваючи ідеологію українського націоналізму, ми звужуємо ідею націоналізму до партикуляризму й розвінчуємо її з універсалістичної вартости, так само як американці чи французи не заперечують універсальности ідеї демократії, говорячи про американську чи французьку демократію. В обох випадках ми є складовими частинами того самого великого свободарного руху. Всі ми прямуємо до тієї самої мети, хоч виходимо з ріжних заложень. Може, якщо б ми мали вже національну свободу, як мають її, наприклад, американці чи французи, ми також наголошували б більше свободу людини. Але і в такому випадку це була б справа наголосу, але не суті.

IV

І найкраща думка, найкраща ідея, найкраща філософія життя остається мертвою буквою так довго, доки з нею не запізнається наше ближче чи дальше довкілля, чи ширша суспільна група чи групи. В розповсюдженні ідей, в іх інтерпретації, зн. переложення їх з тяжкої нераз мови суспільно-політичного теоретика на легку, зрозумілу мову середнього сприймача, преса грає кардинальну ролю. А під гаслом «преси» розумію тут всі писані публікації, включно з часописами, журналами, брошурами й навіть книжками.

Ідея, теорія, думка родиться в голові одної людини так, як найкраща, знана нам перла чи дорогоцінний камінь, «родяться» в матері-землі. Суспільно-політична вартість геніяльної думки в сфері суспільно-політичного життя, наприклад нації, так як економічно-естетична вартість дорогого каменя в економічній сфері людських діянь, стають аж тоді загально- визнаними вартостями, коли вони появляться на людському «ринку», люд пізнає їх і«навчиться» цінити. До того часу одне (геніяльна думка) й друге (дорогоцінний камінь) не мають «ніякої» вартости на людському ринку.

Геніяльна думка творчого ума — це дорогоцінний камінь у первісному стані: він блистить, притягає тільки декого, але ще не гріє, не виявляє своєї повної краси, повної внутрішньої вартости. Людський «ринок» повністю оцінить і зрозуміє цю думку-жемчуг аж тоді, коли артистична рука мистця інтерпретатора вишліфує її, значить поставить у тінь менш важливі сторони дорогого каменя-думки й насвітлить та згармонізує в одну маєстатичну цілість те, що є найдорожче, найкраще, найважливіше в ній.

Ця правда має найбільше значення й примінення в ділянці суспільно-політичної думки, в якій часто безкарно діють всякі шарлатани, недоуки, демагоги й звичайні злочинці. Якщо лікар, через брак знання або й саме недбальство, вб'є замість вилікувати одну людину, то його кладуть за ґрати. Але якщо демагоґ-недоук, з увагою тільки на власні інтереси й власні амбіції, свідомо й злочинно обманув цілу громаду людей, то в нормальних випадках він попадає до парляменту . . . Але що ж, це ціна, яку вільний світ платить за свою свободу . . .

Проте мені видається, що так як з правила є здорова душа, так і в здоровому суспільстві не повинно бути місця для хоробливих недоуків або свідомо злочинних фальшівників — інтерпретаторів людської думки. Суспільство, особливо в нинішньому світі масових комунікаційних засобів, є у великій мірі продуктом таких середників комунікації, як преса, радіо, телевізія тощо. Бо невелика кількість сприймачів того, що подають їй на поживу, як книжка, преса, радіо, телевізія, є критичними сприймачами. Велика більшість сприймачів «учиться» з преси, з радіо, з телевізії — учиться в буквальному розумінні цього слова. Тому інші «учні» часто такі за «мудрі», яка та наука, яку ми їм подаємо. В цьому історична відповідальність преси, а української зокрема.

Завдання й відповідальність української преси, а націоналістичної зокрема, багато більші від преси державних націй. Державна нація має до розпорядимости свою національну школу, цілу серію інших виховних інституцій, має свої органи безпеки, свої суди, свої заклади для грішників і непоправних злочинців тощо; має осілі, з вкоріненими в рідну землю традиціями, родини і т. д. і т. д. Ми всього цього не маємо ані на рідних землях, ані на еміграції. Не тільки не маємо: на рідних землях школа стала знаряддям денаціоналізації для нашого окупанта, а преса сміє висловлювати тільки політику того ж завойовника. Тому завдання української преси у вільному світі колосальне, історичне. Каже д-р Андрій Білинський у своїй цитованій вже книжці «Світ і Ми», «що коли СРСР втримається в такому стані як сьогодні

ще сто років, то може справді створиться «радянська нація», дарма що населення буде говорити по-російськи» (ст. 207). Тому він радить нам закинути всяке «мрійництво» про самостійну національну Україну, а прийняти «універсальну» ідею комунізму, з Марксом як пророком цієї універсальної ідеї. Пише він: «Маркс був демократом «чистої води». Його місце серед найбільших гуманістів нашої доби . . .Усі писання Маркса є невсипущим шуканням за більш ефективними гарантіями рівности і вільности людей». («Світ і ми», ст. 295).

Цікаво, що д-р Андрій Білинський радить нам визнати Маркса своїм пророком, хоч він добре знає, що марксизм — і як теорія, і як практика — не витримали життєвого іспиту. В самій Москві чимраз менше говорять про нього, Робітнича (Лейбор) Партія Англії не визнає його, а велика німецька соціялістична партія відкинула вчення Маркса. Припадково попало мені в руки число американського журналу «Тайм» від 6 серпня 1965 р. і там в спеціяльному есеї «Комунізм сьогодні» читаємо, між іншим, таке: «Тому що марксизм виявився чимраз менше придатним до розв'язки економічних і соціяльних проблем теперішнього суспільства, совєтські ідеологи дійшли до переконання, що ці проблеми неможливо більше розв'язувати на основі теорії клясової війни. В той час як старий терор зменшується, але ніколи не зникає цілковито, в той час як старі догми вмирають, але ніколи не є закопані, інтелектуали в Росії і в Східній Европі чуються чимраз більше «відчуженими» від своїх власних суспільств, подібно як їх «товариші» в Західній Европі... Комунізм совєтського бльоку став тепер дивною збираниною залишків марксизму, державного соціялізму з експериментальними застриками капіталізму (вільне підприємство), і понад усе, націоналізму. В сьогоднішній поліцентричній Східній Европі, колись строго контрольовані сателіти створили щось, що Де Ґоль назвав би «комунізм батьківщин».

В додатку ми, українці, знаємо з історії, що Маркс завів нас у наших Визвольних Змаганнях 1917-21 рр., а сто років у житті народу дуже короткий шмат часу, тому нам дійсно треба доложити всіх сил, щоб зловісне ворожбицтво д-ра А. Білинського не здійснилося. Тільки не можемо прийняти його рецепти думання й діяння. Навіть якщо б ми мали втратити рідну мову — в що я не вірю —, то хтось мусить зберегти ідеал національної самобутности і політичної самостійности, суверенности української нації, в тому й української людини, бо не має української нації без української людини, і навпаки. В цьому історичне завдання української політичної думки, а в першу чергу українського націоналізму, як ідеології, який мав політичний глузд і національну відвагу якраз ідею нації поставити в основу свого думання й своєї дії. Почесне місце в цій історичній грі займає українська преса.

Бо якраз наша преса, в повищому розумінні, є тим мистцем, що має за завдання вишліфовувати й кидати на «ринок» ідей ідею українського націоналізму в найбільш зрозумілій, ясній, але рівночасно вірній і не викривленій формі. В цьому є шляхотне покликання преси, з усіма випливаючими з цього правами й обов'язками. Найважливішим елементом пресового покликання є, побіч глибокого знання предмета й вірного, совісного та чесного його представлення — почуття історичної відповідальности. Компетентність і відповідальність є чи має творити основну засаду для всіх тих, що беруться за пресове ремесло; але особливий наголос треба ставити на компетентність і відповідальність політично-ідеологічної преси, бо така преса не так інформує, як формує і провадить: формує думку і провадить до певної мети.

***

Українська преса у вільному світі є в загальному «ідеологічною» пресою, зн. завданням цієї преси є поширювати певні думки чи погляди, а менше інформувати, бо навіть інформативна її частина має певне «педагогічне» значення. Позем цієї преси не найвищий. Одною з причин цього факту є те, що кожна група — не тільки політична — хоче мати свою пресу, а тому, що цих груп є немало, то скількість цієї преси пожирає якість. Фізично неможливо найти відповідного числа кваліфікованих журналістів. В додатку, а може й з повищої причини, у нас вкорінилося переконання — зумовлене невідрадними еміграційними умовинами — що досить уміння сяк-так писати й бути добрим «патріотом», щоб бути журналістом. Чи не запримітили ви, яке велике число наших громадян носить титул «пана редактора»!?

Але в загальному, поза всякими недоліками української еміграційної преси, має вона дуже багато й доброго, особливо те, що нераз неграмотно й наївно, але проте щиро й віддано пропагує і боронить національні інтереси України, як політично-культурної та історично-духової цілости.

***

Преса в системі Ідеологічно Споріднених Націоналістичних Організацій (ІСНО) мабуть найбідніша, але за те одна із найповажніших і найсерйозніших серед української еміграційної

преси. Бліда вона тому, бо замало й не досить глибоко трактує проблеми українського націоналізму й не завжди забирає ясне й недвозначне становище до пекучих проблем дня. Серйозність і поважність цієї преси полягає в тому, що з одного боку вона намагається держати себе на високому, гідному етичному рівні, а з другого боку порушує і присвячує вона багато уваги загально українським проблемам, тільки посередньо зв'язаним з проблематикою українського націоналізму, як ідеї, доктрини й руху. (Преса ІСНО, наприклад, мабуть присвятила більше уваги таким проблемам як УНРада чи справа скликання Світового Конгресу Вільних Українців, чим будь яка інша українська преса).

І хоч в «загальниковості» преси ІСНО лежить її велика моральна сила, та ця сила криє в собі одночасно й її слабість. Бо якщо ми уважаємо, що українська націоналістична ідея є правильна, корисна й потрібна в житті й боротьбі української нації за свободу; якщо ми уважаємо, що українська нація в цій боротьбі за свободу потребує Організації Українських Націоналістів і Братніх Організацій, як одних із піонерів і пробоєвиків у цій боротьбі, то ця нація потребує цієї преси так, як риба води, а птах повітря. Бо преса є сьогодні найкращим, у наших українських умовинах незаступимим, середником популяризації цієї ідеї, з одного боку, та лучником між організацією і широкою українською масою, з другого.

Природа не терпить порожнечі. І тому, що наша преса говорила тільки півголосом, її місце забрали лжепророки, лицарі фрази й маґіки пустословія. Це мало за дальший наслідок, що противники ідеї українського націоналізму черпали своє знання націоналізму з невідповідних джерел. Це давало і дає їм змогу бити по ідеї українського націоналізму, покликаючися на «авторитет» дуже часто щирих українців, але надзвичайно некваліфікованих журналістів, а ще гірших знавців теорії і практики українського націоналізму.

Тому мені видається, що основні завдання нашої преси мали б бути такі:

1. Держати і далі на високому етичному рівні престиж, повагу і серйозність української преси взагалі, а націоналістичної зокрема.

2. Бути річевим, глибоким і поважним носієм, речником та інтерпретатором української націоналістичної думки.

3. Широко використовувати в своїх коментарях ідеологію українського націоналізму, та з позиції цієї ідеології та її програми забирати становище до всіх подій дня, бо це є одно з основних завдань преси ідеологічно-політичних рухів. Широкі маси хочуть кожного дня, в усяких умовинах чути сильну й певну руку своїх провідників.

4. Будучи речником і носієм української націоналістичної думки як ідеології, програми й політики, наша преса мусить завжди мати ясне й недвозначне обличчя. В противному разі, ця преса не виконає свого завдання, бо рух, на услугах якого вона стоїть, інтерпретуватимуть інші, по-свойому й тому він (цей рух) буде подаваний широкій українській громаді в кривому, пофальшованому світлі.

5. Як виразник ідеології українського націоналізму й речник української націоналістичної думки в найширшому розумінні цього слова, наша преса мусить заздалегідь, наперід плянувати свою тематику. Плянування дасть змогу цій пресі систематично й широко розпрацьовувати поодинокі питання ідеології та програми українського націоналізму. Таке плянове й детальне опрацьовування ріжнорядної тематики українського націоналізму дасть змогу широким кругам членства, симпатиків та взагалі всім, хто хотітиме знати правду про ріжні аспекти українського націоналізму, з першого джерела, — довідатися про цей націоналізм і його ставлення до ріжних проблем у зорганізованій, обдуманій, і тим самим легкій до сприймання формі. Плянування мусить мати на увазі ще й інший аспект, а іменно плянування певних тимчасових, ударних цілей, які наш рух хоче перевести в життя. Це плянування має за предмет певні обмежені часом, але тим не менше важливі для цілости руху, політичні цілі.

***

Ганна Черінь

ОСТАННІ ДЕСЯТЬ ЛІТ

(Продовження)

Розділ про критику на еміграції можна було б почати тим самим традиційним «Ой!...», що ним починаються більшість українських пісень. Висловлюючись тавтологічно, з критикою справа критична.

Критик — це посередник між письменником і читачем. Письменникові він показує, як його книжку може сприйняти читач, а читачеві допомагає зрозуміти прочитаний твір або заохочує даний твір прочитати. В західному

світі критика має ще й специфічне комерційне значення і являється важливим фактором у справі розпродажу книжки. Серед української еміграції ця функція не така вже важлива, бо нашого читача ніякі громи не вразять; читач залюбки прочитає в газеті критику, промовить «От здорово його врізав!» навіть, так-сяк ознайомившись із книжкою з рецензії, візьме й собі слово в дискусії, — а книжки таки не купить і не прочитає.

Критик — це мірило літературної вартости: він допомагає авторові не обнижувати свої твори до рівня пересічного читача і разом із тим застерігає автора від літературного снобізму і відчуження від загальних інтересів та зацікавлень. Часом коротке роз'яснення, коментар з боку критика зробить, здавалось би ні для кого не зрозумілий твір сприйнятним і корисним. Адже навіть Святе Письмо без коментарів затьмарене, і в проповідях своїх священики виконують деякі функції літературного критика.

Так уже світ створений, що різним людям подобається різне. Різні критики мають відмінні уподобання, бо як би вони не намагалися твердити про свою безсторонність, кожна критика в тій чи іншій мірі суб'єктивна. Критик — це теж людина, а не автомат, і він теж має свої смаки, свій темперамент, свої політичні переконання. Якщо йому не подобається неоклясицизм, як напрямок, навіть найталановитіші зразки цієї школи не можуть знайти його цілковито позитивної оцінки.

А розглядаючи збірку іншого літературного напрямку, скажемо, імпресіонізму, що до неї даний критик має давні симпатії, він напевно таку збірку трохи перехвалить. Чи виходить із цього, що критик мусів би тільки ті твори розглядати, що до них він безсторонній (іншими словами, байдужий)? Якраз навпаки: те, до чого критик байдужий, він мусить обминати, бо без надхнення, без почуття, і критик нічого доброго не створить. Може це комусь видасться дивним, але справді це так: критик так само потребує надхнення, як і поет чи новеліст. Нудна критика так само нестравна, як і нудна повість чи нудний, нехай і ультра-модерністичний, вірш. Відоме прислів'я «Всі жанри добрі, крім нудного» відноситься до критики так само, як і до поезії, прози і драми.

Проте, маючи свої власні вподобання і переконання, критик не має права бути несправедливим, нетолерантним, дріб'язковим, мстивим і неправдивим. Останню рису, здається не треба було б і згадувати, але зачасто вона вживається в нашій критиці: з причин особистих, чи просто з почуття заздрости, критик може навіть перекручувати текст твору і подавати цитати, що не відповідають оригіналові. Часто, коли це дає привід до полеміки, стараються звернути вину на «друкарські чортики», але в більшості тут чортики ні при чому.

Критик мусить сам твердо знати свої громадські, політичні, партійні й естетичні позиції, знати, що він хоче від автора і від читача, і писати про те чітко, ясно і конкретно. Його роля — розплутувати, а не заплутувати; виводити з гаю, а не збивати людей з дороги; мирити, а не сварити; покращувати, а не погіршувати; будувати, а не розвалювати.

Критик мусить бути сміливим, а це не легко. Якщо він писатиме водяні рецензійки без смаку і кольору, то шкода на те дорогоцінного газетного поля. Критик мусить бути гострий. А в нас кожний любить критикувати, але ніхто не любить, щоб його критикували. Автори, на жаль, воліють радше поганеньку похвальну рецензію, аніж таку, що відзначає не тільки досягнення, а й хиби. Може тяжкі умови творчости роблять наших авторів такими перечуленими, але факт лишається фактом. Коли з'являється смілива, контроверсійна рецензія, люди, що згоджуються з критиком, висловлюють свої думки у себе в хаті; але противники хапаються за олівці і йдуть у контратаку. Тоді критик натрапляє на таку нагінку, що часом не може справитися з бедою. Хіба що який інший критик - однодумець відгукнеться на допомогу — і тоді почнеться полеміка, поки не надокучить редакторам.

Найболючіше питання сучасної еміграційної критики — це питання кадрів. Праця критика невимовно складна. Легше письменникові керуватися самим тільки надхненням, і можна писати добрі твори без професійного вишколу, особливо ж при допомозі доброго літредактора. Але критик мусить мати високу освіту, всесторонні знання, якомога ширшу начитаність і професійний вишкіл. Наші ж критики здебільшого такого вишколу не мають. В кращім випадку вони мають університетську освіту (що її отримали двадцять чи тридцять літ тому і не підновили через несприятливі умови) і задовільну начитаність. В країнах нового поселення їм доводиться заробляти на хліб для себе й родини працею, що нічого спільного з літературознавством не має, а після роботи треба читати кількома мовами, щоб бути в курсі справ українських, міжнародніх та місцевих. Ерудитом у таких умовах бути важко. Тому треба бути вдячним нашим критикам, що

навіть в таких дуже несприятливих умовах спромогаються на досить солідну критику і праці з теорії літератури. Відрадно також не стрічати в їх працях того панегірично-агітаційного мотлоху, що ним переповнені критичні праці на підсовєтській Україні.

Оскільки в нас немає журналістичних чи літературознавчих закладів для виховання критиків, є тільки три джерела поповнення наших літературознавчих лав: 1. «З народу», цебто, коли рецензенти - аматори починають з дописів про «пописи» та свої враження і, заохочені прихильним відгуком читачів та редакторів пишуть дедалі ширше і глибше, аж поки непомітно для всіх і для самих себе стають признаними критиками. що до них уже автори посилають свої твори на розгляд; 2. Молоді науковці, що зайнявши високу посаду в чужім академічнім світі, не відцуралися свого і намагаються в'єднати Україну в загальний світ знання й мистецтва. Ці критики трохи незбалансовані: в силу свого вишколу, вони більше знають про чужі літератури, ніж про українську. Проте систематичність і знання, набуті під час студій, дають їм змогу підійти до оцінки творів української літератури з солідними критеріями, нав'язати подібність із світовими проблемами і навчити читача й автора саме того, що їм, покривдженим воєнними катаклізмами, дуже бракує. Огріхи у відчуванні суто-українських прикмет, деякі ухили від українських норм лексики чи синтакси треба цим критикам не брати за зле. І третє джерело, найбагатше, хоч дуже бурхливе і примхливе — це письменники. До критичної статті, писаної письменником у нас звичайно ставляться з великим упередженням. Навіть багато критиків уважають, що письменник не має права писати критичних статтей. Чому? Бо він письменник.

На це можна зауважити, що письменник може і повинен бути також і критиком. саме тому, що він письменник. Візьмемо для порівняння такий непоетичний приклад із життя: хто може оцінити (цебто, розкритикувати) роботу шевця? Всі знають, що інспектор. Ну, а якщо інспектора нема, або якщо це просто мала шевська майстерня, де пана нема, а кожний шиє черевики? Тоді перевірити роботу одного шевця може другий швець, а іноді і покупець, як що він знає, що таке добрі черевики

Хто ж може оцінити літературний твір, як не майстрі літератури?! Та ще тоді, коли літературних інспекторів бракує? Звичайно таки мають рацію ті, що висловлюють упередження проти письменників у ролі критика. Письменник може вміло, або й невміло, в рецензію про інший твір, поза темою вплести свої особисті думки, ідеї — і свої твори. Коли наприклад Галина Журба пише статтю під назвою «Письменник і критика», треба читати «Галина Журба і Ю. Шерех»,бо не дивлячись на «загальнолюдську» назву,стаття є рецензією Журби на рецензію Шереха про «Далекий світ». Таких випадків у нас немало. Але є і дуже цінні літературні рецензії писані авторами, що відомі своїми романами, нарисами чи лірикою. Ольга Мак подарувала нам низку прекрасних повістей, і в неї, здається, часу нема на рецензії. Проте, як на неї найде надхнення для цього жанру, вона може бути блискучим і дуже жорстоким критиком. Приклад — її рецензія на «Конотоп» Юрія Тиса, надрукована в журналі «Київ» за січень 1960. Наголовок рецензії вже наводить страх: «Конотоп під мікроскопом». Відзначаючи, що тема твору добра, ідея, хоч і не нова, теж добра і хвилююча, авторка статті дивиться у мікроскоп і знаходить у творі вади, що під мікроскопом виглядають у сто разів більшими. Сюжетна композиція, як встановлює Ольга Мак, «надзвичайно слабенька», історичний елемент не випрацьований, багато композиційних недоліків, мляве й безбарвне закінчення... «Тис не дав нам насолоду відсвяткувати в душі разом із непереможним містом», — засуджує Ольга Мак. А ось її заувага про героїв цього твору: «Герої» «Конотопу» — це геометричні фігури, що їх можна із математичною точністю обрахувати під кожним кутом зору, машини, які не криють в собі нічого непередбаченого і діють за визначеними наперед законами». Рецензія кінчається вказівкою, що Тис навіть забуває імена своїх героїв: Матвій Борсук стає Максимом, а потім перетворюється в Мартина, а його дружина Олена названа також Ганною. «Нечуване!» закінчує свою рецензію Ольга Мак.

Якби Ольга Мак не була таким майстром літературного портрету, як вона є, на неї би посипались обвинувачення, що в її творах є такі самі хиби. Але це було б несправедливо. Письменники завжди писали і довіку писатимуть критичні статті про твори інших письменників. Але коли вони пишуть критику, вони є тільки критики, і полемізувати з ними можна тільки як із критиками, не стараючись відплатити їм на їхніх власних творах. Літературні твори належиться критикувати окремо, а не в зв'язку з критичною діяльністю їх авторів. Іншими словами, коли письменник пише оповідання і рецензії, то це не один, а два автори в одній особі.

Найвизначніший критик на еміграції — Юрій Шерех. Якби не його книга «Не для дітей»,

що несподівано з'явилася в 1964 році, про цього критика тільки можна було б сказати що він «був», бо з 1956 року Шерех перестав критикувати. Проте, його оцінку ще можна було принагідно почути при тій чи іншій нагоді. Це ж він назвав Івана Багряного «людиною великого Ні» (очевидно, в противагу англійському термінові «yes-man»). З нагоди ювілею Івана Багряного, Шерех блискуче охарактеризував цього письменника такими, здавалось би, протирічивими твердженнями: «Я читаю раз і вдруге «Сад Гетсиманський». На кожній сторінці я знаходжу фразу або деталь, що обурюють мене. Я кажу собі: тут автор недоглянув. Тут потрібна рука редактора. Це треба скреслити. Але я не можу відірватися від твору, я повертаюся до нього і я знаю, що тут Багряний створив позитивну цінність, вищу від нормальної міри.» Подібно міг колись сказати Пантелеймон Куліш, читаючи рукописи Шевченка...

Останнім критичним твором Шереха була, мабуть, його рецензія на «Далекий світ» Галини Журби. Не заперечуючи талановитости письменниці (за висловом Шереха в цій же рецензії, «в біса талановитої») Шерех розкритикував «галапасування» поляків у цім творі, що їх Журба називає «неандертальцями» та «антропоїдами». Ставши в лицарську позу, Шерех заявив, що не все погане в польськім народі і що «польська культура не в одному запліднила українську» («Нові Дні», червень 1956).

Стаття викликала шалену антикритику з боку «в біса талановитої» Галини Журби, що її Шерехів комплімент не скорив. Після жорстоких полемічних воєн, Шерех замовк надовго, боюсь, що на зовсім. В книжці «Не для дітей», що зібрала раніше друковані статті й есеї, найцікавіша вступна частина, названа **«некрологом».** Хто ж помер? Як каже Шерех, він сам помер. Свою 15-літню літературознавчу діяльність Шерех характеризує як поступову втрату ілюзій, що привела до кінця критичної творчости.

«Конфлікт Шереха з еміґрацією — тільки один із неминучих у житті кожної людини, а тим більше хоч трохи творчої, конфліктів одиниці з масою і мрії з дійсністю. Змінний буває тільки кінець: чи індивід замикається від суспільства й перетриває в своїй упертості, чи капітулює. І якщо капітулює, то чи здається суспільству, а чи вчиняє самогубство? З цих можливостей Шерех вибрав останню». (ст. 27) Пропав для нас критик Юрій Шерех, найкращий наш критик, один із найвидатніших критиків у цілій українській літературі. На жаль, ця трагедія нічого в ставленні нашого суспільства до його сил не змінить. Треба втішитися хоч би тим, що залишився професор Юрій Шевельов, що все ж таки рідного не цурається.

Вадим Сварог взяв собі цей пишний псевдонім на честь бога Сварога і не думав, що колись його противники виведуть це ім'я з іншого кореня — від слова «сваритися»... Це дуже працьовитий критик, з доброю ерудицією і безумовно знає, про що він пише. Через те, що його рецензії друкувались переважно в «Нових Днях» і підтримували авторів - співпрацівників цього журнала, Б. Романенчук охрестив Сварога «Волиняковим сателітом». Проте, Сварог характерний своїм власним, постійним, консеквентним і дуже впертим світоглядом. Від літератури він вимагає практичної функції: виховувати людський смак і спрямовувати його до прекрасного, ідеального. Якщо ж в літературі має бути показане щось огидне, то лише для контрасту, щоб підкреслити прекрасне. Тому Сварог пристрасно засуджує експериментаторів, що відтворюють потворне per se. Відбулася довга дискусія Сварога з прихильниками творчости Нью-Йоркської групи. Сварог засуджував аморальність у мистецтві, що прикривається часто тезою про «мистецтво для мистецтва». Сварог так розвінчав цю пишну фразу: «мистецтво для мистецтва» — це безглузда концепція самозакоханих снобів з богемного середовища». Одним із головних завдань літератури на еміґрації Сварог вважає кристалізацію, плекання української лексики. Це завдання, мабуть, непосильне бо рідна мова мусить рости на ріднім ґрунті. Шкода було б натворити новотворів, що їх би не розуміли люди на Україні, та й важко це робити... З другого боку, Сварог різко виступав проти новотворів проф. Державина і «незручно-читабельної лексики Костецького». Головна хиба рецензій Сварога — многослів'я. Одна рецензія його мусіла друкуватись в кількох нумерах «Нових Днів», бо в один не вміщалася. Таку довгу рецензію вже не можна назвати рецензією. І хоч до письменників він ставить високі вимоги, подає практичні поради молодим авторам, до самого себе він ставиться більш ліберально. Ось типовий абзац із критичної статті «На шляху до власного стилю»(«Нові Дні», грудень 1957):

Оскільки в мистецькому творі досягає вираження власна істота мистця (не треба змішувати це твердження із снобістською теорією **самовираження** мистця, про яку я писав у статті **«Навколо проблем змісту»** в попереднім числі «Н. Д.»), **що** говорить, **що** кожен мистець має або повинен мати в межах певного історичного стилю і свій індивідуальний стиль, основ-

ними **якостями якого** мусять бути точність, об'єктивність, правдивість, яскравість, переконувальна сила вислову уміння користуватися всім багатством мови для **вираження** різноманітних думок і настроїв».

Вище наведений абзац складає одне довге-предовге речення.. Чого в нім тільки нема: і дужки, і лапки, і скорочення, і три «вираження», що їх не знайдете ні в Грінченка, ні в Голоскевича, і чарівне сполучення «якостями якого»... Не знайдете ви в цім абзаці і того, чого Сварог вимагає від інших — його словами, «точности, яскравости, переконувальної сили вислову і уміння користуватися всім багатством мови.» Часом Сварог може бути смішним педантом: в одній із своїх статтей він зауважує, що треба писати не «Камюс», а «Камю», але сам же скрізь в цій рецензії вживає форму «Камюс».

А. Юриняк відомий тим, що в 1956 **році** опублікував збірку «Літературний твір і його автор». Це збірка раніше друкованих рецензій і критичних нарисів. Подібно до Сварога, Юриняк стоїть на позиціях ідеалізму, але ставить його в нерозривний зв'язок з матеріяльним. Цінною прикметою його літературних оглядів є те, що Юриняк намагається об'єднати творчість окремих авторів у цілість і дати порядок у нашій літературній структурі. Він шукає спільного і відмінного у різних авторів, щоб засобами літературної аналізи і синтези визначити напрямні нашої літератури. Він в однім нарисі проаналізував такі здавалось би несумірні речі, як «Прірву» Зосима Дончука і «Рай» Василя Барки. В статті «Туга за Батьківщиною в літературній творчості поетів еміграції» він розглядає, як туга за Батьківщиною — давній світовий мотив ностальгії — відображений у творах чотирьох українських ліриків: Михайла Ситника, Василя Онуфрієнка, Бориса Олександрова і Петра Карпенка-Криниці.

Цікавий і своєрідний критик Василь Чапленко в своїх статтях трохи однобічний, бо він концентрується переважно на мові і довго дискутує нюанси відмінків і дієслівних форм. Звичайному смертному через те його рецензії можуть видатися нудними. Але Чапленко вміє вчасно вставити в рецензію спогад або анекдот і оживити свій твір. Одна із великих праць Чапленка - «Пропащі сили» присвячена українським письменникам 20-х років. (Косинка, Підмогильний, Тичина). Цей твір викликав багато дискусій, бо Чапленко вважає, що в наслідок жорстоких умов, ці письменники мали такі хитання в ідеології, що зерна правди в їх творах треба тяжко вишукувати. Чапленко також взяв слово в обговоренні «Далекого світу» Галини Журби. Напрям його думок видно вже з наголовка: «Добра письменниця і... «собакусьо» в правописі». Нема чого й казати, цей комплімент також не сподобався авторці «Далекого світу», що вивела в світ свій оригінальний правопис («істор'я, Араб'я, Інд'я) і ні за що не хотіла ні з ким погодитися, що так писати не можна.

Цікава настанова Чапленка до передачі чужої мови в українських творах. Відомо, що дуже часто автори для кольориту вставляють цілі діялоги російською, польською чи іншими мовами. Чапленко вважає, що так робити гріх:

«Чи то будуть росіяни, чи поляки, чи німці - усі вони повинні говорити в українських творах по-українському. Досить залишати тільки окремі характерні вислови». («Нові Дні», січень 1959).

Софія Парфанович, письменниця і видатна громадська діячка, також не може мовчати, коли навколо неї йде бій. Її критика концентрується в основному навколо однієї проблеми — відношення між письменником і читачем. Байдужість українського суспільства до письменників, небажання купувати книжку дуже непокоїть Софію Парфанович, і з цього приводу вона нещодавно опублікувала в «Свободі» ряд статтей під назвою «Дискусія з книгою; з циклю «Голос з провінції.» Перш за все, Парфанович у цій праці дає оцінку сучасної еміґраційної літератури: вона ані така добра, як це стараються проголосити завзяті ультра- оптимісти, ані така зла, як це твердять майже з насмішкою розчаровані скептики. Є в нас такі критики, що зловтішно заявляють: оскільки ніхто з еміґраційних письменників нам не здобув Нобеля, нема чого їх підтримувати. Не тратьте, куме, сили, спускайтеся на дно.

Софія Парфанович подає причини слабости нашої літератури: наша проза надто реальна й дійсна. Світ не вірить в те, що описують наші письменники, бо в тих творах забагато життя, забагато правди. З другого боку — наші скрайні модерністи. Їх творчість не розв'язує проблеми нашої літератури хоч би з огляду на форму (бо зміст для звичайного читача не приступний). «А якою мовою пишуть!» — коментує С. Парфанович.» «Що за добірні, що за чудові, чужі, вибачте, нові слова!.. Наступна Нобелівська нагорода в ділянці поезії напевно буде наша.»

Зокрема Софія Парфанович зазначає, що однією з причин наших літературних неуспіхів, що спричинює і апатію читачів, є відсутність доброї критики й бібліографії. «Невже не знайдеться такого, хто завдав би собі труду

зробити хоч би таку переглядову працю? Не критикуючи, не оцінюючи чи лаючи. Тільки описати авторів та назви і принаймні додати, про що йдеться в такій чи такій книжці?»

Тут пані Парфанович не цілком має рацію. Літературні статті та огляди у нас є, бібліографія є також. Звичайно, це не виходить окремими книжками, бо жоден видавець не може розраховувати, що таку книжку можна розпродати в книгарнях.. Бібліографічні показники і літературно - критичні книжки в кожній країні звичайно збуваються до бібліотек, шкіл та вищих учбових закладів, що їх ми на еміґрації, з цілком зрозумілих причин, не маємо. Проте, кожний із наших журналів має відділ «З нових книжок», подає список нових видань та друкує короткі й довші рецензії. З більш поважних праць можна назвати хоч би працю Осипа Данка «Українські публікації поза Україною (1945-1960) в журналі «Сучасність» за березень місяць 1962, щорічні огляди книжкової продукції, що їх пише Богдан Кравців для «Свободи» та огляд українських видань, написаний по-англійськи, проф. Кірконелла в Науковому Квартальнику Торонтського університету (1957). Звичайно, ці огляди важко буває знайти, спеціяльно, коли потрібно для доповіді чи статті; проте, в останніх часах українські публікації, включно із журналами, проникають до американських бібліотек, і переглянувши кілька річних переплетених томів, можна потрібний матеріял знайти. Більшість наших журналів мають в кінці останнього річного числа індекс, де всі статті зазначені в альфабетнім чи предметовім порядку.

Крім аналізи українських видань, наші критики мають іще інший обов'язок — інформації про важливі іншомовні книжкові новини Багато наших громадян, навіть високо освічених, ще не почуваються вільно в мовах країн нового поселення. Та й часу не вистачає для читання двома чи кількома мовами. Тому то огляди чужомовних видань корисні хоч би вже тим, що вони ознайомлюють читача з новими появами світової літератури. Всієї книжкової продукції і так жодна людина не в силі спожити, то ж відомості людини, що взяла на себе труд цю книжку прочитати й зреферувати, нам дуже вартісні. В таких рецензіях критик більш звертає увагу на переказ змісту і мотивів твору, ніж у рецензіях на українські книги, і це добре. До авторів таких рецензій належить В. Сварог (статті про світогляд Джуліяна Гаксі), А. Бойкович (про повість Веста «Черевики рибалки»), О. Бабій (про «Пломенистий хрест» Герберта Гіршфелда та об'емиста праця про Шекспіра), Ганна Черінь (статті про «Доктора Живаґо», твори Елеонори Рузвелт та Гантера) та багато інших, що прочитавши книжку вважали своїм обов'язком поділити свою працю і враження з українським загалом.

Ряд критиків рецензує нові появи на Батьківщині. Ці рецензії здебільшого стоять на високому науковому рівні і можуть бути успішно використані нашими науковцями в працях про ту чи іншу ділянку українського життя на Батьківщині. Вказуються джерела, наводяться точні цитати, арґументи будуються не на емоціях, а на фактах — саме те, що в більшості статтей про еміґрантські видання є відсутне. навіть коли ті самі автори пишуть в обидвох ділянках. В. Чапленко пильно аналізує мовознавчі видання на Україні (прикладом може бути його рецензія на «Курс історії української літературної мови», виданий Академією Наук УРСР). Богдан Кравців періодично робить огляди підсовєтської періодики, порібнюючи наклади і число назв у співвідношенні до видань російських та всесоюзних. Василь Маркусь розглядає видання підсовєтської України в галузях суспільно - політичних (його статті про Українську Радянську Енциклопедію).

Крім критики, на еміґрації буйно процвітає ще й так би мовити антикритика. Коли з'являється в пресі неприхильна або не зовсім позитивна рецензія, як правило, автор, або його друзі, «обзиваються». Найяскравішим зразком антикритики можуть бути критичні статті Галини Журби. В своїх емоціях Журба не має меж, і в наслідок цього виголошує такі максими, як наприклад «Шерехова критика може навчити хіба тільки критика — якою не повинна бути критика». Хоч у Шереха були статті чи окремі твердження, що з ними далеко не всі згодні, то все ж саме в нього може повчитися кожен критик...

Прикладом чистої антикритики можуть бути писання Петра Волиняка, редактора «Нових Днів». В його журналі друкується багато добрих критичних статтей, але сам Волиняк, якщо обзивається, то здебільшого обороняючи себе від «напасників». Цілі нумери були присвячені анонімним листам, що їх отримував Волиняк на домашню адресу від своїх дійсних чи уявних переслідувачів. В журналі були навіть вміщені копії з ковертів. На сторінках журналу провадилась довга полеміка між Волиняком і Косачем, Волиняком і Олександровим, при чому, вирази були не завжди делікатні. Ось як пише Волиняк у своїй «антикритиці» до Юрія Косача, свого колишнього партнера: «Соромтеся, пане Косач! — шануйте моїх читачів. Не-

вже ви думаєте, що я можу зайняти 3-4 сторінки «Нових Днів» на отакі похвали вашій Високодостойній Геніяльності?.. Ні, чимсь поганим пахне в «Данському королівстві»!.. До нєскорого побачення, пане Косач!» («Нові Дні», січень 1959).

Звичайно, коли письменник читає про себе речі, з котрими він не погоджується, він має право і навіть мусить на те зареаґувати. Тільки треба уважати, щоб сказати все за один раз і не робити з того серії, а крім того, анти критика мусить бути, як і критика взагалі, культурна і витримана. Перед тим, як твір надрукувати, треба його кілька разів перечитати, а коли те не допомагає, дати на перегляд комусь іншому. Редактор також мусить перечитати матеріял перед надрукуванням і часом перепитати автора, чи саме те він мав на увазі, що написав, і чи не можна було би це висловити трохи м'якшими засобами.

Критика може з'явитися ще і в зовсім несподіванім вигляді — в одежі красного письменства, часто в формі пародії. В творі «Ясновидець Гаррі» Зосим Дончук вставив блискучу пародію на стереотипну, беззмістову рецензію, що пишеться на замовлення, зовсім не дає уяви про твір і може кількома реченнями бути змінена в протилежнім напрямку, залежно від коньюнктури. Степан Риндик у «Літературних вечорницях» влучно висміює пустодзвонну критику:

«Мистецтво — процес сугубо-об'єктивний, але заразом мистецтво — процес і глибоко-суб'єктивний, а сфера дії мистця, його сказати б специфіка - це кристалізація ситуацій, ущерть переповнених символічною незбагненністю» Цей уступ наче списаний з однієї багатодумної критичної статті, що проповідує ясність ідеї й виразу саме такими туманними сентенціями.

Закінчуючи розділ про критику, треба ще згадати про інші літературознавчі й публіцистичні праці, що існують в еміґраційній літературі. Ірена Книш провадить величезну дослідницьку працю в области біографії видатних українських діячів, зокрема жінок. Її книжки про Наталю Кобринську, «Три ровесниці» (Уляна Кравченко, Марія Башкирцева і Марія Заньковецька), «Жінка вчора і сьогодні» та інші стоять на межі між белетристикою і публіцистикою. Такого детального опрацювання біографій і психологічних мотивів важко було сподіватися в умовах, коли нема архівів і першоджерел. Проте, Ірена Книш невтомно продовжує діяльність в цім напрямку з новими й новими досягненнями.

З більших праць в ділянці літературознавства останнє десятиліття може пишатися такими як М. Зеров «Нове українське письменство» (частина перша вийшла в 1960 році, на жаль, доводить нас тільки до Квітки - Основ'яненка); Іван Кошелівець «Нариси з теорії літератури»; Ігор Качуровський «Новеля як жанр» (1958), Дмитро Донцов «Дві літератури» (перевидано в 1958 році); Павло Зайцев «Життя Шевченка» та Юрій Луцький «Літературна політика в совєтській Україні 1917-1936» (1956).

Загалом, треба ствердити, що в таких, до неможливости несприятливих умовах, українська критика на еміґрації виконує свої завдання дуже добре, багато краще, ніж щедро субсидована, але безідейна і безбарвна критика на підсовєтській Україні.

Богдан Боцюрків

РАДЯНСЬКА ЦЕРКОВНА ПОЛІТИКА І ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В УКРАЇНІ В РОКАХ 1929 — 1939

Дальша доля Української Православної Церкви, яка від 1931 р. майже повністю вкрита серпанком мовчанки підтверджує тактичне значення режимних «концесій» для УПЦ формації 1930 р. Нечисленні вістки про долю Церкви, що проникають закордон в тридцятих роках, як і пізніші спогади очевидців, ілюструють повільну агонію Церкви.

Оцілілі українські парафії влада або «знімає з реєстрації» адміністративним порядком за, мовляв, «порушення законодавства про культи», чи зачиняє церкви інсценізованими -«рішеннями трудящих», чи поволі приду-

Василь Прохода

СОЮЗ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ (СВУ)

(Закінчення)

Отже патент на соціяльну революцію міг належати лише росіянам, лише вони (росіяни) могли дати їй міжнародній характер під їхньою диктатурою, а в українців вона могла зійти без російської диктатури на національно-буржуазний шлях. Те, що російські націоналісти та шовіністи були проти СВУ, можна вважати цілком природним, бо пануюча нація все має тенденцію не лише панувати, але й

шує їх непосильними, нищівними податками, що ожебрачують та деморалізують вірних. Напр., за словами очевидця, «під кінець 1932 р. парафію (Софійського Собору в Києві) обтяжено податком в 10,000 карбованців, і коли вона вплатила з труднощами цю суму, три місяці пізніше її оподатковано на 20.000карбованців»[1]). Все більше й більше парафій, що не були в силі видержати адміністративно-політичний та економічний тиск влади, припиняють існування і на 1933 р. загальне число парафій УПЦ зменшилось до 200[2]).

В той же час ҐПУ продовжує арешти єпископів, священиків та вірних. В січні 1931 р., за інформаціями прот. Д. Бурка, арештовано ще трьох єпископів, що вже не мали своїх єпархій: В. Дахівника-Дахівського, К. Кротевича та А. Гриневича. Згодом, в червні, ув'язнено на два місяці київського архиєпископа К. Малюшкевича[3]). В умовинах нечуваної нужди й поневіряння, тероризовані ҐПУ і цьковані «безвірниками», окремі єпископи й священники складають сан, а то й публічно відрікаються від Церкви, щоб рятувати себе й своїх рідних. Насильна колективізація й «ліквідація куркуля як клясу» та викликаний режимом жахливий голод 1933 р. не лише знищують низку священиків та діячів-мирян, але й боляче вдаряють по матеріяльних умовинах оцілілих парафій та священиків Української Православної Церкви. З 1934 року, в рямках т. зв. «паспортизації», священиків як «нетрудовий елемент» влада виселює з більших міст, стратегічних та прикордонних полос, а в той же час подібна доля зустрічає священиків у колективізованих,закріпачених селах.

Листи Митрополита Липківського з років 1933-36 відбивають трагічне положення Церкви. 5 червня 1933 р. він пише прот. П. Маєвському.

Влітку 1930 року Митр. Миколу Борецького заслано до Ярославля в концляґер, де він і зараз перебуває. Ще раніше заслані — прот. Л. Карпов і М. Хомичевський до Владивостока, а прот. Ю. Красицький, Д. Ходзицький і архидіякон Є. Пивоварчук на північ , і в Софії зараз нікого з давніх не залишилось... Всіх парафій на Україні залишилось, кажуть, не більше як 200. В Києві залишилось ще 7 парафій... Єпископи: Степан Орлик, Юрій Жевченко й Микола Пивоварів на засланні. Єпископи: Кротевич, Оксіюк, Дахівник, Грушевський, Чулаєвський, Ромоданів, Тесленко зріклися сану і церкви і пішли на державну працю. зріклося і багато священиків... Працюють зараз лише 7 єпископів та кілька (Міхновський, Ширяй, Самборський), як парафіяльні священики. Як бачите, стан Української Церкви на Україні дуже тяжкий, окрім того, що ніякі ні часописи, ні книги не видаються, і ніякого церковного хиття не чутно[4]).

13 грудня того ж року Митрополит повідомив:

Малюшкевич (київський архиєпископ) зараз вже зрікся нашої церкви через часопис, як контрреволюційної і досів державну посаду... Так само зрікся і єп. Калішевський. Взагалі наша церква на Україні очевидно зводиться на нівець. Крім Покровської і Софійської, в Києві закрито вже й Труханівську і Меміївську парафії, і зараз залишилося лише 3 парафії: Солом'янська, Благовіщенська... і на Подолі (Успінська) та й ті, мабуть, на черзі до закриття. Взагалі ж на Україні на єпископських катедрах зали-

ощасливлювати поневолені нею народності.

З українського боку помагали їм найбільш віддані такому інтернаціоналізму самовіддані соціялісти. Найбільш активним серед них був колишній РУП-іст соціял-демократ Лев Юркевич, який все своє життя присвятив революційній чинності. Із-за цього він примушений був еміґрувати в 1907 р. В 1910 р. він видавав на власні кошти часопис «Наш Голос», а потім, діставши від батька значну спадщину, заложив 1914 року Літературно-науковий і артистичний місячник «Дзвін», до співробітництва в якому дали згоду визначні укр. соціял-демократи та співчуваючі письменники. З російських соціял-демократів були: Г. Адексинський, А. Ларин (Лур'є), А. Луначарський, П. Аксельрод. Лев Юркевич діяв не із-за якоїсь користи, але ідейно, віддавши цій справі не лише маєток, але й власне життя.

Коли почалась війна, він був у Львові, звідки вибрався до Відня. Там йому помогли члени СВУ виїхати до Швайцарії, взявши від нього слово, що він не буде виступати проти СВУ. Ще у Відні Юркевич задумав видавати орган, який мав обстоювати погляди «інтернаціонального соціялізму» в приміненні до українських інтересів. Оселившись в Женеві в початку 1915 року, Юркевич почав видавати часопис «Боротьба», назвавши його органом закордонної організації УСДРП. Перше число його вийшло в лютому 1915 року, а останнє (сьоме) у вересні 1916 року. Його метою було поборювати створення української самостійної держави, як національно-буржуазної вигадки. Особливо різкі напади були направлені проти СВУ, в яких діячам Союзу закидалось, що вони є платеними аґентами австрійського ґенерального штабу Це з радістю підхопили росіяни всіх мастей і створили леґенду про те, що весь український рух видумали німці. Така відданість чужій правді викликала обурення всіх шануючих свою національну гідність українців. Вони відвернулись від Юркевича. Автор цих «Думок», хорунжий Василь Прохода тоді перебував у таборі полонених російських офіцерів у Терезині в Чехії. Його друг, хор. Кость Курило, колишній приятель Юркевича, одержував той часопис «Боротьбу». Тоді вони написали Юркевичу,

шаються лише два єпископи — Карабиневич в Гумані і Червинський у Вінниці, та Паславський у Харкові, та кілька єпископів на парафіях (Самборський, Малярівський, Бей, Сергіїв),але й до них черга доходить[5]).

На серпень 1934 р. в Києві залишились лише дві парафії УПЦ, з яких одну закрито восени того ж року[6]). В єдиній оцілілій церкві УПЦ в Києві служив тоді Митрополит Іван Павловський, що з перенесенням столиці УРСР до Києва мусів туди перенести свій осідок[7]).

Наскільки відомо, останні парафії УПЦ закрито з початком 1936 року. В січні того року засуджено, буцім то за «контр-революційну пропаганду», священика й керівників ради харківської парафії[8]). Весною 1936 р. закрито й останню церкву УПЦ в Києві («Миколи Притиска»); тоді й НКВД арештувало й Митрополита Івана Павловського, якого дальша доля невідома[9]).

В одному із своїх останніх листів до прот.Маєвського з 7 вересня 1937 р., Митрополит Липківський повідомляв про свою зустріч з єпископом Міхновським:

Про стан нашої церкви в Україні не знаю, що й казати. Чи є вона ще чи вже її немає, я не знаю. Недавно я випадково зустрівся з єписк. Юрієм Міхновським, що живе в Києві приватно, як утриманець своїх дітей. Від нього я довідавсь, що митр. Павловського і єписк. Бржоньовського (останній час був у Харкові) — останніх єпархіяльних єпископів вислано за межі України, і ні в Києві, ні в Харкові, ні в інших містах наших парафій, здається, нема. А чи є вони по селах, він теж не знає, але чутно, що скрізь по селах церкви вже позачинено. Робиться спроба утворити на Україні безрелігійне суспільство з більшовицькою безоглядністю[10])

За інформаціями прот. Бурка, з початком 1938 р. на Полтавщині ще служили два священики УАПЦ, хоч «ніякої організованої церковної юрисдикції вже тоді не існувало»[11]). Речник Спілки Войовничих Безвірників України — Г. Мотузко звітував на всесоюзній нараді СВБ в квітні 1939 р., що

все ж таки автокефальна церква існує до сучасної пори. Ми не можемо сказати, що це масове явище, але українські попи-автокефалісти існують та існує чимало церков,в яких богослуження проходить в більшій частині на українській мові.

Чимало українських церков, в яких богослуження раніше відбувалися українською мовою, перейшли в сучасну пору на слов'янську мову і приєднались до синодальної або тихонівської церкви, та це лише зовнішнє маскування попів-петлюрівців[12]).

Наскільки достовірні дані Мотузка важко сказати[13]). У всякому разі живі ще діячі УАПЦ датують ліквідацію останніх парафій Української Православної Церкви 1936 роком і важко припустити, щоб котра-будь українська парафія пережила пекло «єжовщини» на Україні.

Доля Митрополита Липківського

Після того, як на ІІ-ому Всеукраїнському Православному Церковному Соборі в жовтні-листопаді 1927 р. з Митрополита Липківського знято було, на вимогу ҐПУ, «тягар митрополичого служіння», його швидко ізольовано як «політично неблагонадійного» від життя УАПЦ. За словами Митрополита,

хоч ще 2 роки я жив коло св. Софії в 10 сажнях від ВПЦР, але ні один з єпископів. ні один з членів ВПЦР (крім Чехівського), майже ніхто з священиків не заходив до мене, всі як чуми цура-

що своїми безпідставними наклепами на діячів СВУ він лише шкодить українському визвольному рухові, ставши на шлях українського самозаперечення. Лише большевик Дм. Мануїльський, який був у приятельських стосунках з Юркевичем, підтримував «Боротьбу». Також Л. Троцький (Бронштейн) був прихильником і спільником Юркевича проти СВУ.

З В. Леніним у Юркевича стався конфлікт ще при виданні місячника «Дзвін», коли Ленін на пропозицію співробітництва відповів . . . «Я не говорил, но должен сказать, что проповедью отделения украинских рабочих в особую с. д. организацию возмущен глубоко . . . » Потім за статтю Леніна (під псевдонімом В. Ільїна) в журналі «Просвещение», що видавався в Петрограді в 914 р., де було сказано: . . . «Мы твердо стоим на том, что несомненно: право Украины на такое (самостоятельное) государство» . . ., Юркевич назвав поступування Леніна «Єзуїтською політикою» в ч. 5 «Дзвону», а всеж таки як він, так і багато інших укр. соц.-дем. трималися учення марксизму в російській інтерпретації як сліпий стіни.

Російська еміграція того часу ділилась на три групи. Перша група під проводом В. Леніна стояла за мілітарну поразку Росії, тому їх називали «пораженцы». Їхнім органом був «Соціял-Демократ». Друга група була проти такого погрому. До неї належали: Г. Плеханов, Л. Дейч. Іда Аксельрод та інші. Третя група складалась з большевиків і меншовиків. Лідерами цієї компанії були: Л. Троцький та Л. Мартов. З ними були: Дм. Мануїльський, Хр. Раковський, К. Радек, В. Антонов-Овсеенко та А. Колонтай. Вони видавали в 1914 р. газету «Голос», а коли французька влада його закрила, в 1915 р. почали видавати «Наше Слово», що також в 1916 р. було закрито. Ще в «Голосі» Мануїльський виступав проти СВУ як організації,що «прикриваючись соціялістичними гаслами,провадила націоналістично шовіністичну» діяльність на користь Австрії та Німеччини. В «Нашому Слові» в чч. 91 і 92 (18 і 27 травня 1915 р.) була стаття Юркевича (під псевдонімом Л. Рибалка), в якій він різко докоряв «українській буржуазії» за її ніби сервілістичну політику щодо царського уряду й осуджував «Украинскую Жизнь» (Симона Петлюри) та «Раду».

лися; був кілька разів лише митрополит Микола Борецький, але ухилявся від розмов на церковні теми... Запевне, слова Карина[14]) представникам Собору, що я зможу залишатись і настоятелем Софії, і єпископом, і всі справи про мене в ДПУ припиняються, були нахабною брехнею. Суворо заборонено було поминати моє ім'я в церкві, і коли священик Микільської парафії мене пом'янув, його негайно виключили з УАПЦ. Коли парафія при Покровськім манастирі запросила мене за настоятеля до себе, цю парафію ледве не закрито, а священика, що «не виховує парафіян», виключено з УАПЦ, а потім кинуто до в'язниці. Правда ВПЦР на настирливе прохання парафій кілька разів дозволила мені служити...[15]).

З новою «чисткою» УАПЦ від «нецерковних елементів», що на вимогу ГПУ почалася влітку 1928 р., рішенням ВПЦР з 3 вересня 1928 р. виключено з УАПЦ Митрополита Липківського (як теж Володимира та Миколу Чехівських і ін)[16]). Ні в «ліквідаційному соборі» в січні, ні в другому «надзвичайному соборі» в грудні 1930 р. участи Митрополит Липківський не брав та залишився поза рямками УПЦ Митр. Павловського, яку Митрополит вважав реінкарнацією кол. «Діяльної Христової Церкви»[17]).

До осени 1929 р. Митрополит жив у важких матеріяльних умовинах у кімнаті над південними воротами Софійського подвір'я[18]). В жовтні того ж року мусів він перебратись до своєї сестри на Солом'янку[19]), звідки в 1934 виселено його з дружиною й сестрою в Александрівську Слободу, де жили вони в тісноті, серед чужих людей[20]). Там в 1935 чи 1936 р. померла його дружина[21]) Не зважаючи на велику матеріяльну нужду й підупадаюче здоров'я, Митрополит Липківський працював у ці роки пером: в 1930 році завершив він писання історії Української Православної Церкви, з якої чудом зберігся до наших днів останній, найцінніший розділ УІІ, що охоплює рр. 1917-30[22]); крім того написав він та вислав о. П. Маєвському ІІ0 проповідей на євангельські й апостольські теми[23]). За інформаціями о. Маєвського, Митрополит написав м. ін. ще такі праці, що не дійшли до нашого часу'**Наука самоосвіти українського духівництва** (український церковний устав), 700 ст.;**Підручник Старого і Нового Заповіту. Збірку 32 бесід з історії Всесвітньої Церкви**; Переклад **Євангелії і Апостола**[24]).

Парадоксально, що Митрополита Липківського, на голову якого сипались найважчі політичні обвинувачення — як на процесі СВУ так і на обох «надзвичайних соборах» в 1930 р. — тоді не арештовано, ні не примушено «свідчити» на процесі СВУ[25]). Можливо, що тут заважила широка популярність Митрополита серед вірних, а можливо теж, що це була його феноменальна сила переконання й волі, якої не зуміло зломити ГПУ за попередніх арештів Митрополита (в 1923 та 1926 рр.). Не виключена й евентуальність, ще в радянських урядових кругах була впливова людина, яка намагалась врятувати Митрополита від долі, що постигла єпископів УАПЦ та величезну більшість її священства[26]).

Будучи по натурі людиною ідейною, Юркевич зі своїм доктринерством дійшов до того, що не бачив правдивого шляху для визволення з національного і соціяльного поневолення власного народу. Закінчив він своє життя в психіятричній лічниці в початку 1918 р. в Москві. Ще більших помилок наробили його послідовники в час визвольної боротьби 1917-20 років.

Українські кола на Великій Україні були дуже слабо поінформовані в початку війни про діяльність СВУ, а ті відомості про нього, що передав в жовтні 1914 року професор М. Грушевський, який тоді приїхав до Києва і переказав Раді ТУП (Т-во Укр. поступовців), були неприхильні до СВУ. Лише пізніше, коли Євген Голіцинський, побувавши за кордоном, подав правдиві інформації,упередження проти СВУ почало розсіюватись Такій зміні настроїв сприяли й полонені росіянами галичани та вістки про чинність Українських Січових Стрільців. Також цьому найбільш сприяла спроба царського уряду розгромити національно-культурне життя в Галичині, що навіть російський монархіст П. Мілюков назвав це «европейським скандалом». Цей погром показав наддніпрянським українцям,що лише розбиття самої Росії може дати національне визволення Україні.

Найбільше реальною була праця серед полонених українців вояків російської армії, яких було в австрійських і німецьких таборах більше півмільйона. Виділення цих вояків до окремих українських таборів та організація національно-культурної праці була великою заслугою діячів СВУ перед Україною. Ця праця відограла велику ролю не лише в часі УНР в національному відродженні, але й пізніше у виборенні національних прав в УРСР. Серед полонених українців свідомого елементу було мало. Була сіра етнографічна маса «малоросів», «хахлів», християн, яку російське поневолення позбавило їх національного імени й вони його забули. Для цієї маси ті тонкості соціяльно-політичних ідеологій та національної тактики, із-за яких велись суперечки, були цілком не зрозумілі. Треба було взятись до цілком чорної роботи — орати й сіяти, щоб з українського чорнозему дістати український культурний продукт, замість дикоростучих бур'янів. Союз це зробив і вніс значний

В лютому чи березні 1938 р. 74-літнього Митрополита викликали до київського НКВД, звідки він вже не повернувся і з того часу про його дальшу долю нічого певного не відомо[27]).

(Далі буде)

НОТАТКИ

1. Прот. Д. Бурко, «З книги буття Української Церкви», Рідна Церква ч. 21, 1956, ст. 5.
2. Листи Митрополита, ст. 3.
3. Прот. Д. Бурко, «Розгром Української Автокефальної Православної Церкви», Рідна Церква, ч. 50, 1962, ст. 8.
4. Листи Митрополита, ст.3.
5. Там же ст.13.
6. Там же, ст. 20, 21
7. Там же, ст. 20.
8. Гл. св. І. Гаращенко, «Процеси священо-церковнодіячів УАПЦ в Харкові в 1936 р.», Бюлетень Благовісництва і Краєвої Ради УАПЦ в Німеччині, ч. 9, 1955, ст. 5.
9. Листи Митрополита, ст. 22, 30, 35.
10. Там же, ст. 35-36.

ІІ. Прот. Д. Бурко, «З Книги буття Української Церкви» Рідна Церква, ч. 16, 1955, ст. 7-8.

12 Г. Мотузко, «О религиозных организациях», Антирелигиозник, ч. 5, 1939, ст. 21.

13. Речник СВБ мали тенденцію перебільшувати стан посідання «церковників»,щоб тим оправдати дальше існування цієї організаци
14. Агент ГПУ, що його прикріплено до справ УАПЦ.
15 Митр. В. Липківський, Історія УПЦ, ст. 167.

16. Гл. там же, ст. 168-69, за свідчення братів Чехівських на процесі СВУ («Спілка Визволення України». Стенографічний звіт судового процесу. Харків, 1931, том 1, ст. 362, 419-20). Претекстом до «чистки» в УАПЦ стало «демонстративне» покладення синьо-жовтого вінка на труну письменниці Грінченкової підчас панахиди в Софійському Соборі влітку 1928 р. — інцидент (можливо й провокація ГПУ), якого тоді не завважив В. Чехівський (голова параф.ради),та за який йому та іншим діячам УАПЦ прийшлося відповідати перед поліційними органами.

17. Листи Митрополита, ст. 3.
18. Там жс, ст. І. Гл. теж світлину в Історії УПЦ, ст. 21.
19. Листи Митрополита, ст. І.
20. Там же, ст. 21.

21. Там же ст. 28.

22 Історія цього рукопису з'ясована у вступі протопресв. С. Савчука до Історії УПЦ, ст. IX — LXXXIУ.

23. Видані о. Маєвським у Вінніпеґу гектоґрафом в рр. 1934-35.

24. Гл. вступне слово о. Маєвського до Листів Митрополита.

25. Характерно, що коли у вінніпезькому Віснику вміщено послання архиєп. Івана Теодоровича, де мова про те, що у зв'язку з процесом СВУ арештовано Митрополита Липківського. «З цього приводу — пише Митрополит — мене викликали до ДПУ і запропонували написати спростовання. Я мусів написати кілька слів спростовання в редакцію Вісника, які залишив в ДПУ (Листи Митрополита, ст. 3).

26. Дані про долю окремих ієрархів УАПЦ та низки священиків заподані прот. М. Явдосем у його книзі «Українська Автокефальна Православна Церква» (Мюнхен — Інґольштадт, 1956).

27. Гл. статтю А. З., «До двадцятиліття останнього ув'язнення Митрополита Василя Липківського,» Рідна Церква, ч.54,1963,ст.7-8.

вклад до історичного розвитку в світогляді українського народу та почасти указав шлях в шуканні власної національної правди.

Праця почалась українізацією козацького табору полонених в Австрії у Фрайштадті, а в Німеччині трьох старшинсько-козацьких таборів у Раштадті, Вецлярі, Зальцведелі, а пізніше в квітні 1917 р. старшинського табору в Гановер-Ґміндені (400 офіцерів) і в червні того ж року старшинського табору в австрійському Юзефові в Чехах (120 офіцерів).

Самозаперечуючі радянські історики намагаються доказати, що всі «милості великі та багаті» для України прийшли з Москви. Для цього вони оганьбили СВУ обвинуваченням в шпіонажі, зраді власної батьківщини й соціялізму, в продажності капіталістам і в тому подібних нісенітницях, з низькопробною «науковою» вартістю, в якій найважливішим арґументом є лайка з лексиконом базарної перекупки. Це улюблений спосіб такого роду «учених», що не маючи розумних арґументів для своїх тверджень, закидають противникові ганебні вчинки ,щоб відвернути увагу від своїх власних не лише ганебних, але й злочинних дій.

Нікому, звичайно, члени СВУ не продавались і ніяким шпигунством не займались. Союз лише пропаґував визволення України від російського національного та соціяльного поневолення. Він подавав належні інформації про всі прояви національно-культурного і політичного життя, доводячи це до відома европейської громадської опінії.

Першим проявом діяльности СВУ була відозва "An die oeffentiche Meinung Europas", видана 25 серпня 1914 р. за підписом М. Меленевського, Ол. Скорописа, Вол. Дорошенка, Андрія Жука, Дм. Донцова і М. Залізняка, в якій говорилось, що лише самостійна Українська Держава створить заборолo для Европи проти Росії в її експансії царизму та звільнить слов'янський світ від згубного впливу панмосковізму, який, до речі будь сказано, в добу большевизму набрав форм інтернаціонального комунізму під проводом Москви з претенсіями на всесвітню ролю.

Пропаґанда про необхідність створення незалежної української держави з відповідними інформаціями велась потім на сторінках "Ukrainische Nachrichten", що видавались у Відні, та "La Revue Ukrainienne" у Лозані. Були й солідні видання як "Ukraine, Land und Volk С. Рудницького, Geschichte der Uk-

raine" проф. М. Грушевського. На українській мові виходив «Вістник Союзу Визволення України», редактором якого був Микола Троцький. Було видано також багато брошур і книжок про Україну не лише українською, але й німецькою, французькою, англійською, італійською, мадярською, турецькою, шведською, румунською, хорватською, чеською, болгарською мовами. Також було багато статтей з українською проблематикою в пресі цих народів.

Така діяльність була не до вподоби російській демократії й вона зі злобою сипала на СВУ всякі обвинувачення навіть тоді, коли з вибухом революції в Росії в 1917 році він припинив свою діяльність. В дійсності діяльність Союзу мала переважно інформативний характер та обмежувалась посередництвом між полоненими вояками-українцями і військово-урядовими чинниками Австрії та Німеччини. Своїми інформаціями у «Вістнику СВУ» та надсилкою пропаґандивної літератури Союз давав імпульс до національно-культурної чинности в таборах полонених, яка спонтанно розвивалась і, находячи сприятливий ґрунт, все поширювалась, досягши свого апогею в 1917 році.

Австрійський уряд не бажав зрозуміти далекосяжних плянів СВУ. Він хотів обмежити його діяльність до службової ролі в інтересах австрійської політики. Тому справа дійшла до того, що на весні 1915 року стався офіційний розрив з австрійським урядом. Ще перед тим вийшли зі складу Союзу Д. Донцов і М. Залізняк. Решта членів виявила витривалість в буденній роботі і продовжувала працювати в справі акції серед полонених.

«Мрію про провідну історичну ролю Австрії у відродженні самостійної Української держави довелося здати в архів», як зазначив у своїх спогадах Ол. Скоропис. Австрійський уряд, який спочатку вважав СВУ репрезентантом українського народу, довідався, що його не лише не підтримують українські діячі Великої України, але, навпаки, ставляться із застереженням до його чинности, а тому перестав рахуватися з ним. Тому бажання Президії СВУ досягти свого ідеала було дійсно лише мрією без реальних підстав, бо свою незалежну державу може створити сам український нарід,коли буде цілком свідомий цього великого завдання. А для цього треба довгої і впертої буденної праці, праці безкорисної, для загального добра, з витворенням спільної для всіх суспільної свідомости на основах власної національної етики.

Багато труднощів довелось перебороти, поки полонені українці були зібрані до окремих таборів. В Австрії було виділено до 30 тисяч, а в Німеччині більше 50 тисяч українців. Доброю організацією таборових установ умови життя полонених були значно поліпшені, їх фізичний та моральний стан зріс, що пробуджувало у них почуття власної людської гідности та національну свідомість. Із затурканих, заляканих недобитків «гарматного м'яса» російської армії, вони перетворювались в політично освічених громадян, свідомих українців, готових до активної праці і до боротьби за долю власного народу та ліпше майбутнє рідного краю.

Бажання російського уряду задушити всі прояви національного життя в Галичині та на Буковині були наслідком того, що багато культурних працівників, професорів та учителів евакувались в глибину Австрії. Цим скористав СВУ і запросив їх для національно-культурної праці в таборах полонених українців. За їхньою допомогою були організовані школи грамотности, бібліотеки, читальні, хори, оркестри, театри, курси української історії й літератури, різні освітні курси: кооперації, політичної економії і т. п. Постали українські парафії, клюби, допомогові каси, кооперативні крамниці. Видавано таборові часописи: в Раштадті — «Розсвіт», в Зальцведелі — «Громадська Думка», у Фрайштадті — «Розвага», в Йозефові — «Наш Голос». Поза цим були заложені руханково-спортові товариства, метою яких було підготовити національно-свідомий кадр «січовиків», які після повернення до рідного краю могли б закладати такі товариства на Україні, де мали б змогу зорганізувати молодь для виховання борців за українську національну свідомість.

Таким чином закон про те, що всяке тиснення викликає протитиснення, виправдався. Росіяни хотіли задушити життя нації на одному місці, а воно виникло на другому, де, по виразу російських большевиків, виготовлявся ніж в спину їхній диктатурі на Україні. Найбільш активною була національно - культурна праця у Фрайштадті, де була більша можливість приділення культурних працівників з Західної України. Серед них найбільш визначними були: проф. Степан Смаль-Стоцький,д-р В.Симович, д-р М. Чайківський, д-р Й. Охримович, д-р Р. Домбчевський, Йосип Безпалко, М. Гавриленко, Є. Турило, М. Голубець, Остапчук та інші. Енергійними діячами з полонених були підстаршини та козаки: П. Дубрівний, М. Лозовик, І. Птиця, Ю.Балицький, Ф. Шевченко, О. Кобець, О. Харченко, С. Басок і багато інших; також Іван Мороз, який був членом СВУ.

Національно-культурна праця провадилась не лише в українізованих таборах, але за ними в інших таборах та в численних робочих командах, розкиданих по всій Австро-Угорщині та в Німеччині. В неукраїнізованих таборах були українські гуртки, які давали імпульс до організації українських бібліотек, хорів, драматичних гуртків. В кінці 1915 року з найстаршого Фрайштадського табору було послано в Німеччину для провадження організаційної праці в таборах більше 30 полонених, переважно народних учителів. Надсилались при обміні полоненими інвалідами національно-політичні працівники на Україну. Була організована поїздка співочого хору та оркестри по Німеччині. Для поширення ідеї самостійности України і для організації українських гуртків при посередництві Президії СВУ посилались до інших таборів та різних робочих команд «мужі довір'я». Також біля сотні полонених з Фрайштадського, а ще більше з таборів у Німеччині було послано на окуповані німцями Волинь Холмщину та Підляшшя, де вони за допомогою Українських січових стрільців закладали народні школи та в широких розмірах провадили національно-культурну працю, пробуджуючи національну свідомість.

З інших козацьких таборів в Австро-Угорщині видатнішою була українська організація в Дуна Сардагель, до головним діячем був п. Скидан. У Фрайштадті не дозволено перебувати полоненим старшинам-українцям. Вони змушені були перебувати серед переважаючої більшости російських або зденаціоналізованих офіцерів, які дуже вороже відносились до «мазепинства» та «сепаратизму», що вбачалось в кожному, хто називав себе українцем. Тому там найбільш сміливий український елемент, не побоявшись попасти після повернення додому в «места отдаленные» Росії, включно до Сахаліна, гуртувався в таких організаціях як «Кружок членов малорусской библиотеки», «Малорусский драматический кружок», «Малорусский хор». Такі гуртки були, наприклад, в Терезіні (Терезієнштадт) в Чехії, де було більше 500 офіцерів. Частина великоросів вороже ставилась до них, але більшість, хоч і глузувала над «хахлацькими» затіями, все таки охоче ходили на українські вистави та концерти. Слова «Україна» й «українець» не мали в офіцерських таборах прав горожанства.

Найбільш активними українцями в Терезіні були: хорунжі Кость Курило, з Полтавщини, Василь Прохода з Кубанщини, Василь Гавриленко із Запорожжя, Семен Зубчук, М. Костенко, С. Калитенко. 32 старшин з цього табору було переведено в червні 1917 року до українізованого старшинського табору в Йозефові. Там до того часу був лише гурток свідомих українців до 15 осіб, з яких найбільш активними були: підполковник І. Перлик, сотник Петро Ганжа, хорунжі Я. Сич, М. Букшований, Вакуленко, Малевич. Решта біля сотні були російські штаб-офіцери. Табір Йозефів мав старшинський відділ полонених в центрі міста в добре уряджених помешканнях на 120 штаб-офіцерів. Більшість з них і по березневій революції 1917 р. залишалась вірною цареві та ненавиділа демократів і соціялістів. Тому заміна їх молодшими старшинами українцями викликала велике незадоволення росіян. Виїжджаючи до інших таборів, вони поширювали чутки про «измену и предательство хахлов».

З інших старшинських таборів варто згадати Браунау на Інні, де працювали пор. Драченко та хорунжі Прокопенко й Перепадя, далі — Марк-Тренк, де більш активними були сот. Ткаченко, пор. Горшківський, хорунжі Захарченко, Сергієвський, Михальчук, в Кляйн-Мюнхені українців гуртували хор. Федорівський та Авраменко. Гарт біля Амштетена мав з 1916 року «Малорусскую труппу театра — Каптиорум арс Либера», де працювали пор. Йосип Мандзенко, хорунжі Станіславський, Фесенко, Товстоніг, Мельниченко. На 600 офіцерів там було лише 30 свідомих українців, завдяки освідомлюючій чинності СВУ та хорун. Станіславського, адвоката з Харкова. В таборі Мюлінґ біля Вейсельбургу, де панував суто московський дух, українців освідомлював Петчинський, а також Немоловський та Ващенко. В Ліберці (Райхенберґ) українці гуртувались біля хор. Шпановського. В таборі Мост (Брюкс) активними були сот. Панківський, пор. Кит та хор. Лебединський.

Загострені форми непорозумінь між росіянами та українцями в офіцерських таборах виявились в 1917 році, коли українці заговорили про самостійність України. Монархісти вже давно дивились на старшин-українців як на людей пропащих, записавши їх на чорну дошку, але демократично настроєні «русские офицеры» з особливою ненавистю виступали на різних зібраннях проти самостійників, чим ще більше підсилювали самостійницькі настрої серед українців. В той час, коли Українська Центральна Рада І-им Універсалом проголосила лише автономію України, в таборах серед українців була проголошена самостійність її.

До реальних наслідків чинности СВУ належить зформування в початку 1918 року трьох

стрілецьких дивізій із ідейно свідомих українців. Із них І-ша Дивізія Синьожупанників в складі чотирьох полків по 1200 вояків і одного гарматного полку під командою генерала Зелинського була зформована в Ковелі і 19 березня 1918 р. вирушила на Україну. Але в Києві представники Української Центральної Ради прийняли її дуже сухо. Командуванню дивізії ледве пощастило домогтися щоб козакам дали нормальний пайок та відвели людське помешкання. Військовий міністр УЦР Жуківський охоче погодився на те, щоб німці обеззброїли її вночі з 26 на 27 квітня 1918 року. Німцям не подобався надто радикально-демократичний настрій складу дивізії, який міг бути на перешкоді задуманому ними відновленню монархічного ладу в Україні.

В кінці квітня там же в Ковелі було докінчено формування 2-ої стрілецької дивізії синьожупанників в такому ж складі як і перша. Вона вирушила на Україну, але в дорозі німці в порозумінні з військовим міністерством УЦР її також обеззброїли, а людей просто відпустили додому. Сталось так, що Центральній Раді Синьожупанники були не по духу як наслідок чинности СВУ, за їх критичне ставлення до безпорадности українських політиків та їх нездібности організувати політичне й господарсько-економічне життя на Україні, а німцям вони були небезпечні за їх демократичні з прихильністю до соціялізму настрої й відсутність страху перед ними як силою (бо вони знали, що німці з себе являють). УЦР зі своїм Військовим Міністерством, погоджуючись на розформування двох дивізій, для того щоб потім скапітулювати перед німецьким капралом, виявила повну відсутність стратегічного розуму та оцінки реальних обставин.

Так розійшлись по Україні десять тисяч національно свідомих борців і аґітаторів, які пізніше, хоч в переважаючій більшості загинули в «сталінську еру», але й своєю смертю спричинились до національних досягнень українського народу після упадку УНР, бо не з ласки Москви постала Українська Радянська Соціялістична Республіка. Вона була виборена в час, коли большевики, програвши бій в атаках в добу воєнного комунізму, перейшли до облоги, завівши НЕП (Нову економічну політику).

Формування дивізії Сірожупанників (І-ої Козацько-стрілецької дивізії), що почалось 18 лютого 1916 р. у Володимирі Волинському, відбувалося під протекторатом Австрії іншим шляхом. Спочатку був сформований І-й стрілецький полк під командою сотника П. Ганжі, що 12 травня розвернувся в дивізію. Начальником дивізії був підполковник Іван Перлик, а начальником штабу австрійської служби генштабу сотник Кватерник (хорват,добре володів українською мовою). В середині серпня закінчилась підготовка дивізії з солідним військовим вишколенням та вихованням в національному дусі шести тисяч свідомо-дисциплінованих українських козаків морально спаяних зі старшинським складом своїх полків.

27 вересня 1918 року дивізія Сірожупанників вирушила на Україну. Але безкомпромісовий національно-демократичний настрій як старшин, так і козаків дивізії був не до вподоби гетьманському урядові. Вона була послана на Чернігівщину в район Конотопу, де поступово було проведено демобілізацію зі звільненням до резерву старших річників і без поповнення молодими. В час повстання проти Гетьмана за зраду самостійности України на федерацію з Росією 14 листопада 1918 року, в дивізії залишилось лише 25 % її попереднього складу. І знову 4500 борців за українську національну правду розійшлось по Україні. А решта «сірих» в рядах Армії УНР боролись до кінця. **В цьому була заслуга СВУ, духу якого боявся десяток років всемогучий Сталін. І хоч СВУ було засуджено на Харківському показовому процесі в 1930 році, але цей дух незалежности так довго буде жити, поки не постане дійсна, а не декльорована Українська Держава.**

На цьому процесі були засуджені отих два десятки тисяч національно-культурних працівників, яких освідомив СВУ в 1914-1917 роках.

З постанням Української Центральної Ради на весні української національної революції в 1917 році «Союз Визволення України» передав їй як правному державному органові українського народу докінчення визволення України й самоліквідувався. Тому на інсценованому по тринадцяти роках процесі в чоло головних обвинувачених за національну чинність СВУ були притягнені до відповідальности члени Центральної Ради Сергій Єфремов, Андрій Ніковський та Людмила Старицька-Черняхівська.

З названих національно-культурних працівників під проводом СВУ випадково залишились ще живими далеко від рідного краю, аж за океаном: Павло Дубрівний, Йосип Мандзенко, Василь Прохода, а решту з сотнями тисяч активних борців поглинула диктатура пролетаріяту.

Та як в природі жодне явище не зникає безслідно, так і в суспільних процесах людського життя пам'ять про чин відомих і невідомих борців за волю України пробуджує у всіх, навіть і у цілком збайдужілих, почуття власної національної гідности та стремління до вільного національно-культурного, політичного і господарського розвитку у власній державі.

Лев Биковський

КНИГАРНІ, БІБЛІОТЕКИ, АКАДЕМІЯ

(Продовження)

Далі Б-ка отримала від Секції Охорони Бібліотек книгозбірню проф. Афанасієва (біля 5.000 тт.), частину книгозбірні К. Іващенка (біля 1.000 тт.),книгозбірню колишнього пансіону граф. Левашової, частину книгозбірні Центральної Ради тощо. Також офіційним шляхом було передано до Б-ки з архіву колишнього Київського Губерніяльного Управління біля 1.500 різних книжок, брошур та часописів.

Головна Українська Книжна Палата передала за описуваний період часу до Б-ки біля 1.200 книжок, 40 журналів та 8.000 різних газет. Окрім приватних жертводавців дарували книжки й різні установи, наприклад: Київська Духовна Академія подарувала Б-ці свої видання за багато літ у 508 тт., Археографічна Комісія по 2 примірники всіх своїх видань, всього біля 1000 тт. Заслужений жидівський науковець Я. І. Ізраельсон подарував біля 200 книг, завдяки чому значно поповнився відділ «Оріенталія» і т.д.

Одночасно вживалися заходи для охорони й придбання збірок, що гинули на провінції. Революційний час спричинив, що в сільські клюби, повітові книгозбірні та різні установи на провінції потрапили збірки й поокремі цінні публікації зі знищених довкола панських садиб. Поміж ними траплялися стародруки, закордонні видання в іноземних мовах або просто книги, що не підходили до місцевого рівня читачів. Вони для них були безужиточні. Керівники тих установ повідомляли про це Б-ку, охоче віддавали ці видання або обмінювали їх за українські новітні книжки. Вони їх привозили або доводилось посилати співробітників Б-ки по них на провінцію.

Таким чином книжковий потік не вгавав і при кінці літа 1919 р. книгозбір Всенародньої Б-ки досяг 400.000 книжкових одиниць! (26).

Ініціятива заснування Національної Б-ки та її фактична організація належала українському громадянству: ученим та громадським діячам. Держава лише санкціонувала та оформила те, що було громадянством зроблено. Звідсіля випливала й та лінія поведінки, якої трималася Б-ка в своїй діяльності. Поперше, це широка участь громадянства в складанню Б-ки, подруге, публічність самої праці в Б-ці та своєчасна відчитність для загального відома. Ці мотиви викликали до життя й видавництво Б-ки.

Приступаючи до праці біля організації Б-ки Комітет по її заснуванню видав відозву до громадянства під заголовком: «Від Тимчасового Комітету для заснування Національної Бібліотеки Української Держави в м. Києві». У цій брошурі (24 ст., 16°, 1918, м. Київ),надрукованій рівнобіжно в українській і російській мовах та безплатно розповсюджуваній в кількох тисячах примірників, Комітет повідомляв про заснування Б-ки та про її завдання і закликав громадянство України допомогти йому у цій праці як морально, так і матеріяльно — головним чином книжками.

Як тільки почалося в Б-ці приймання всього, що туди надходило, та належне його впорядкування, то виникла знову потреба інформувати громадянство про те, що робиться в Б-ці. Отже, поруч з урядовою відчитністю, Б-ка почала видавати «Книжний Вістник», 3-місячний часопис бібліотекознавства й просвіти. Часопис містив відомості про урядові розпорядження в бібліотечних і книжкових справах на Україні, офіційні інформації про Національну Б-ку, вісті про все найважніше з придбаного Б-кою, а разом з тим статті з різних питань бібліотечно-книжкової ділянки й тих просвітніх справ, які сполучаються з нею. Редактором «Книжного Вістника» було обрано старшого бібліотекаря Ігн. П. Житецького, колишнього члена Київської Старої Громади. «Книжний Вістник» вийшов двічі в 1919 р.: I — число за січень-березень 1919 р., м. Київ, 62 ст. +2 ст.; II-ге число за квітень-червень 1919 р., м. Київ, 100 + 12 ст., обидва числа формату 8°. Третє число, за липень-вересень 1919 р., було вже здане до друку, але із-за технічних, фінансових і політичних причин не появилося на світ! На цьому видавнича діяльність Б-ки мусіла спинитися до більш приятливих часів. Згодом в одному з останніх чисел «Книгаря» за 1919 рік була опублікована рецензія п. Іванова-Меженка на ці два числа «Книжного Вістника».

Працюючи за таких, хоч і несприятливих, обставин, я був дуже вдоволений з переходу від «Друкаря» до Національної (від травня 1919 р. — Всенародньої) Б-ки. То був вищий і більший обсягом щабель в службі українській книжці. Працюючи на книгарському полі я «в'юном звивався», поширюючи українську, головним чином, новітню книжку серед гро-

мадянства. Тепер з одної сторони «самопосвятно» брав уділ разом з іншими, в організації Національної Б-ки України, а з другої «надривався», рятуючи взагалі книги від загибелі.

Персонал Б-ки поволі кількісно збільшувався. Але він складався переважно з осіб старших — керівників та панночок, які порядкували книгозбір. Отже вся внутрішня і зовнішня тяжча праця комплетування книгозбору та безнастанної його перевозки до нових приміщень спадала на невелику з-посеред співробітників кількість мужеської молоді, в тому числі, на мене припала лев'яча частка цієї вельми напруженої праці, що відбувалася в атмосфері поспіху й повсякчасної большевицької небезпеки. Я опинився в обличчі загрожених або загибаючих велетенських і різноманітних книжкових багатств, переважно з XIX і початку XX-го ст.

Національна Б-ка стала спадкоємцем і продовжувачем в персональному і книжковому відношеннях інтелектуального життя попередніх часів та його здобутків — зусиллями українського і неукраїнського громадянства України — передовсім Києва. Поміж її організаторами та персоналом були члени Старої Київської Громади, яка з настанням нової доби в житті України заникла: С. Єфремов, Гнат Житецький, Є. Ківлицький та інші були лучниками між цими двома добами. Маючи в своєму складі того роду заслужених на полі українства осіб, Національна Б-ка дбала також і про рятунок та включення в свій книгозбір книжкових надбань колишніх українських діячів, створюючи у той спосіб тяглість особову й матеріяльно-ідейну. У своїй купівельній політиці Б-ка дбала про те, щоб придбати їхні або їх родин книгозбірні і водночас таким чином коштом держави підтримати їх у скрутний час (на що вони вповні заслужили). Отож у тому часі були набуті, як вже було згадано, книгозбірні: Ківлицького, Житецького, Лучицького, Трегубова, Молчановського, Науменка, Степаненка, Стешенка й інших членів Старої Громади. При тому набувалися книгозбірні й інших наукових і громадських діячів на Україні, переважно в Києві, які своєю діяльністю й творчістю виповнили на Україні увесь попередній період її громадського, культурного і наукового життя. У той спосіб творилася багатостороння тяглість між XIX і XX століттями у традиції, думці, зусиллях, тяглість усього історичного процесу, що знайшов свій вияв у книжкових скарбах. Я мав щастя і честь взяти у тому участь!

З наказу керівництва Б-ки і в порозумінні з відповідними особами, я довірочно забирав від них роками громаджені і переховувані книжки й іншого роду збірки та перевозив їх в комори Б-ки. Технічно це відбувалося так: устійнивши разом з ними що саме і коли призначено до вивозу, я приходив на подану адресу зі шнурками й папером; обережно в'язав з підкладками, дотримуючись по можливості певного порядку, книжки й інші матеріяли, мотузками у пачки. Потім наймав візника і перевозив те все поспішно до вказаних мені заздалегідь приміщень Б-ки. Багато накладати на віз не можна було із-за ваги книжок і щоб не ушкодити цінних видань. Тому іноді доводилось обертати двічі. При розвантаженні помагали й інші співробітники Б-ки. Пачки з одного джерела складалися разом з відповідною карткою про дату й прізвище — або з назвою колишнього власника. У певний час, по черзі, ці збірки реєстровано і впорядковувано для бібліотечного опрацювання, після чого остаточно ставали скарбом Б-ки. Цим займалися вже інші співробітники.

Праця по відбору збірок та їх перевозці до комор Б-ки була вельми делікатною справою у відношенні до власників та небезпечною із-за пануючого тоді по вулицях безладдя й сваволі большевиків. З того часу залишилися у мене деякі спогади.

Родини колишніх членів Київської Старої Громади, хоч і діставали заплату, проте неохоче й боляче розставалися зі збірками, що громадились у них роками і були ніби часткою їх самих, їхнього життя. Треба було вельми обережно поводитися з тими людьми стверджувати кожночасно цінність збірок та запевняти їх, що збірки йдуть у належне їм місце, де виконуватимуть ще більшу ролю ніж попередньо, чого властне й прагнув їхній власник і т. д. Нераз із сльозами на очах розставались ці люди з своїми книжками.

Іншим разом, пригадую собі, як добродійка Головачова, неукраїнка, вдова по якомусь київському багатієві, дала знати до Б-ки, що хоче подарувати свої книжки. Мене послали до неї. Вона жила сама із служницею в розкішному помешканні. Спочатку достеменно випитувалася й упевнювалася (хоч я мав посвідку й листа до неї) про те, чи ненароком я не є якийсь шахрай і яка то бібліотека, до котрої підуть її книжки? Впевнившись у всьому, вона показала мені що маю забрати. Коли ж я дбайливо став їх складати й переглядаючи час від часу, розхвалювати її книгозбір, вона почали зносити з усіх кімнат не тільки різноманітні коштовні ілюстровані видання, але й родинні альбоми тощо, кажучи щоб я все за

бирав, що воно переховається в Б-ці на добрий вжиток, а тут пропаде як тільки большевики викинуть її з помешкання... В результаті я забрав для Б-ки понад 2.000 томів цінних видань, переважно з царини мистецтва.

З набуттям книгозбірні покійного проф. І. В. Лучицького були зв'язані деякі незручності. Син його — типовий малорос, тодішній директор Київської Публічної Бібліотеки, неохоче ставився до Національної Б-ки,як конкурент ки. Але з власного почину, із-за життєвих обставин, продав, як вже було сказано, другу половину батьківської книгозбірні, і мені було доручено її забрати. Під час пакування й в'язання книжок він усе намагався дещо з того забрати назад, в різний спосіб мотивуючи. Довелося із-за цього сперечатися. Річ у тому, що він не міг придбати тої збірки для Київської Публічної Книгозбірні й злучити її з попередньо подарованими туди його батьком книжками, бо Публічна Бібліотека не мала на те засобів, а він потребував грошей. Тому продавши батьківську книгозбірню Національній Б-ці, він намагався дещо з того безкоштовно урвати для Публічної Бібліотеки.

Книгозбірню проф. Дм. І. Багалія Національна Б-ка придбала від нього із-за його зв'язків в академічних колах, очевидно заочно (бо ж вона знаходилася в Харкові), з умовою, що згодом її перевезуть до Києва.

З життя в ОДВУ

ВІДЗНАЧЕННЯ ЗАСЛУЖЕНОГО ДРУГА

8-го серпня 1965-го р 7-мий Відділ ОДВУ ім. Ольжича в Нью Брансвику, Нью Джерзі, вшанував Друга Івана Попіля з нагоди 60-ліття його життя. Управа 7-го Відділу ОДВУ заздалегідь приготовила Бенкет- несподіванку на 3-тю годину по обіді в залі п. Галилюка, на який ненадійно був запрошений ВШ. ювілят Друг Іван Попіль. Зібрані на Бенкеті члени 7-го Відділу ОДВУ, гості та близькі родичі і односільчани привітали ювілята співом «Многая літа»,а 4-річна дівчинка піднесла ювілятові на пошану букет червоних рож, чим зворушила його до сліз, а присутні гучними оплесками привітали цей гарний жест в честь заслуженого Друга. Всі присутні засіли за столи, повні страв, які приготовили для гостей ВШ. Подруги з Делеґатури Українського Золотого Хреста, а саме: Пані Марія Серна, Людмила Довбачук і пані Євфросима Зоря.

Бенкет-Несподіванку розпочав молитвою Секретар 7-го Відділу ОДВУ Микола Теслевич, який до кінця проводив бенкетом.

Присутні на бенкеті піднесли тост за здоров'я Ювілята і побажали йому многих літ, а друг М. Теслевич з черги привітав всіх гостей, яких було 53 особи, а між ними і два представники Центральної Управи ОДВУ: Друг Роман Шраменко і Друг Петро Байбак, якого п. Теслевич попросив до слова.

Друг Інж. П. Байбак у своїй промові коротко переказав важкий життьовий шлях ВШ Друга І. Попіля, а також зазначив ті моменти і події в житті українського народу, в яких ВШ Ювілят брав активну участь, а головне, ВШ гості довідалися з слів прелеґента — це те, що Друг І. Попіль вже 36 літ без перерви є членом ОУН і 10 років головою 7-го Відділу ОДВУ ім. Ольжича в Нью Бронсвік Н. Дж. ВШ Друг Інж. П. Байбак розказав нам багато дечого такого про малу людину, яка робила в своєму житті великі діла задля добра нашого поневоленого народу і то в рамцях організованого карного члена ОУН. Друг Іван Попіль ще з дитинства зазнав злидних поневірянь в концентраційному таборі в Долішній Австрії — в Ґмінді, 1915-го року, куди австрійська військова влада запроторила була його разом з матір'ю, братом Михайлом і малою сестричкою.

У цьому таборі І. Попіль був свідком жахливої смерти понад 20.000 дітей, в тому і його сестрички. Після звільнення з К. Т. в Ґмінді він повертає з мамою і братом в рідне село Тишковичі на Перемишлянщині, де застає тільки попіл з рідної хати. Батько загинув на війні, а мати з малими дітьми насилу відбудувала хату, але тяжке життя в шляхетській Польщі далося взнаки родині Попілів і Друг Іван Попіль в 1927 році покидає Польщу та виїзджає до Франції на заробітки. У Франції він включається в організоване українське життя і вже напередодні Конґресу Українських Націоналістів бере участь в підготові до цього Конґресу, який покликав до життя ОУН. Того ж року, І. Попіль провадить різні збірки, кольпортує серед робітників в Франції українську пресу, головно поширює «Українське Слово». Під час зриву в Карпатській Україні він посилює

свою працю поміж робітництвом українських еміґрантів у Франції, проводить акцію допомоги Карпатським Братам Січовикам різними матеріяльними засобами: збірками грошей, одежі тощо. Коли розпочалась II. світова війна, Другові I Попільові не сидиться на місці, він покидає Францію і нелеґально переїздить до Берліна. Коли московсько-совєтські війська опустили Україну, він з похідними групами ОУН їде нелеґально в Генеральне Губернаторство (так назвали німці Польщу і Галичину), а потім на Україну до Житомира, де в перших тижнях по звільненні Житомира від большевиків включається в працю Похідних Груп ОУН на Осередних Землях України. По новому приході большевиків др. І. Попіль опиняється на еміґрації в Баварії,де повновно скоро знаходить зв'язок з ОУН і включається в працю по укр. таборах, кольпортує укр. націоналістичну пресу, проводить збірки на Бойовий Фонд ОУН, та пізніше позику УНРади. Загартованим виїжджає І. Попіль до ЗДА, де зразу включається в ряди ОДВУ. На терені Нью Бронсвік і Баунд Брук в Нью - Джерзі І. Попіль бере участь у віднові 7-го Відділу ОДВУ в Нью Бронсвіку, де перші роки працює скарбником, а вже 10 літ без перерви є головою.

ВШ Друг І. Попіль тяжко переживає за свою дружину і донечку, яких большевики запроторили були на 10 довгих літ в Сибір несходиму. По 10 -ох роках в часі «одлиги» дружина і доня повернули з заслання в рідне село Тишковичі. Але не повернули їм хату, яку І. Попіль тяжко запрацював у Франції впродовж довгих років. Тому це все його дуже пригноблює При кінці слова Петра Байбака друзі і гості щиро ґратулювали Ювілятові, побажали сили та здоров'я і ще раз проспівали «Многая літа».

Після цього друг Теслевич з рамени 7-го Відділ ОМВУ і п. А. Галилюка з рамени Відділу Товариства Укр. Роб. Союзу в Нью Бронсвіку, спільною Почесною Грамотою в різьбленій рамі вшанували його 10-літне головство в обох наших згаданих відділах.

На пропозицію Друга Мирона Гатали друзі і гості зложили свої пожертви на покриття коштів Бенкету.

Жертвували: А. Галилюк 10 дол., Р. Шраменко 5 дол., Пані Талан 2 дол., подружжя Зоря 5 дол. п. Довбачук 5 дол. п.Байбак 10 дол. подружжя Гатала 7 дол., Ковальчук 2 дол., пані Харченко з сином 5 дол., М. Гуцул 10 дол., пані Марія Богда 10 дол., П. Візняк 5 дол., пані Марія Серна 7 дол., М Попіль 10 дол., Микола Теслевич 10 дол., П. Теребей 5 дол., В Галай 5 дол., Козар Павло 5 дол., Михайло Ґолець 5 дол., сам Ювілят Іван Попіль14 дол. — разом 132 доляри.

Після оплачення витрат, зв'язаних з Бенкетом, з осталого доходу 50 долярів призначено для побудови пам'ятника Покійному Голові Проводу ОУН Полк. А. Мельникові.

Управа 7-го Відділу ОДВУ щиро дякує всім Друзям і Гостям за щедрий дар на покриття коштів бенкету і на вище згаданий пам'ятник. Щира подяка п. Галилюкові за залю, яку він дав безплатно, щира подяка всім подругам і друзям, що помогли підготовити це свято для нашого ВШ. Друга І Попіля, якому бажаємо дочекатись омріяної ним і нами Вільної Незалежної Соборної Української Держави.

М. Теслевич

***

НА СВІЖУ МОГИЛУ

Видиш брате мій,
Товаришу мій,
Відлітають сірим шнурком
Журавлі в вирій.

Богдан Лепкий

Дня 7 жовтня ц. р. відійшов у вічність в Дітройті всім добре відомий
Бл. П. СТЕПАН ЛЕВКУТ

залишаючи в глибокому смутку дорогу Дружину Анну — містоголову Головної Управи Українського Золотого Хреста, Родину в Америці та в Україні й дуже багато приятелів з усіх кругів нашої еміґрації, а передусім з ОДВУ і УЗХ.

Покійний народився 21 серпня 1895 р. в Якхманичах біля Перемишля. В часі Визвольних Змагань як юнак перейшов з австрійської армії до Української Галицької Армії, беручи участь в боях, за що дістав відзначення — Хрест Симона Петлюри. Бувши полонений поляками, зазнав їхніх знущань і вкінці вдалося йому виїхати до Америки. Тут продовжував діяльність за визволення нашого поневоленого

народу.

В Америці Покійний не зазнав спокійного життя. Поза щоденною тяжкою працею ввесь свій вільний час посвячував нашим організаціям. По заснуванні на терені Америки Організації Державного Відродження України Покійний цілою душею віддався праці в тій організації

і, ставши співосновником 24-го Відділу ОДВУ в Дітройті в 1932 р., вірно сповняв свої обов'язки до останньої хвилини життя. За свої великі заслуги для ОДВУ 25-ий З'їзд відзначив Його грамотою та медалею Почесного Члена ОДВУ.

Покійному не була чужою й праця Українського Золотого Хреста. Від часу його заснування завжди нею цікавився й піддержував її морально й матеріяльно.

Поза вищезгаданими організаціями Покійний присвячував багато часу Українському Народному Союзові, якого членом був від давніх літ (останньо 183-го Відділу ім. Ів. Мазепи в Дітройті) та на протязі багатьох років був активним членом Національного Хору «Думка».

Заупокійну Панахиду в похоронній каплиці Градовського в Дітройті відправив у неділю 10 жовтня при великому здвизі приятелів і друзів о. прот. М. Бондарчук з Віндзору. Над домовиною похилились прапори ОДВУ та УЗХ.

Похорон відбувся в понеділок 11 жовтня з вищезгаданого заведення до УАП церкви св Покрови, де парох цієї церкви о. прот. Куданович попрощав свого парафіянина від української громади Дітройту, від родини та від себе. В похоронах взяло участь багато приятелів, не дивлячись,що це був будний день. Біля шістдесят авт, наповнених вщерть друзями, довгою колоною відпровадили Покійного на вічний спочинок — на кладовище Ґренд Лавн. Домовину несли два друзі з ОДВУ, два з УНС та два особисті старі приятелі Покійного.

Над гробом вдруге попрощав Покійного о. прот. Куданович, від Українського Народнього Союзу — заступник головного предсідника інж. Степан Куропась, і від Головної Управи ОДВУ та Братніх Організацій — д-р Денис Квітковський, містоголова ГУ ОДВУ. Найприкрішим моментом було останнє прощання підчас співу «Видиш, брате мій, товаришу мій, відлітають сірим шнурком журавлі в вирій»..

По похоронах відбулася тризна в Українській Мічіґанській Лізі. Обід приготовили пані з 14-го Відділу УЗХ. Тризною проводив п Володимир Дідик, довголітній друг Покійного. Присутні поділились спогадами про бл. п. Степана. О. прот. Куданович представив Покійного як примірного християнина та парафіянина церкви св. Покрови, як рівнож доброго та загально любленого Українця. Інж. Степан Куропась з Чікаґо, який приїхав на похорони разом зі своєю дружиною, поділився з присутніми спогадами про Покійного як вояка. Інж. Ярослав Варивода схарактеризував Покійного як примірного члена-націоналіста, підкресливши Його прикмети: скромність, простолінійність та витривалість. П. Володимир Дідик представив Покійного як доброго й примірного мужа, доброго та довголітнього члена УНС та згадав моменти з їх спільної піонірської праці серед української громади Дітройту. П. І. Іванчук, головний радний УНС, який також приїхав з Чікаґо, а раніше проживав в Дітройті та мав нагоду довгі роки працювати з Покійним на громадському полі, схарактеризував Його як доброго друга та суспільного працівника. Дир. Ів. Білоус від ОбВУА згадав про довголітню співпрацю з Покійним на терені кількох організацій, підносячи Його заслуги для української громади Дітройту. З черги п. Дуда з Віндзору згадав про довгі роки співпраці з Покійним на народній ниві. На закінчення п. Нирчак попрощав Покійного від Українського Робітничого Союзу та від Української Мічіґанської Ліґи, де Покійний довгі роки був членом дирекції.

Хай тих кілька рядків будуть нев'янучим вінком на могилу Покійного Степана!

Я. Варивода.

РОЧЕСТЕР, Н. Й.

В Рочестері, Н. Й., вшановано першу річницю смерти Полк. Андрія Мельника.

20-й Відділ ОДВУ, 18-й Відділ УЗХ, Курінь Братства Карпатських Січовиків ушанували 13 і 14 листопада перші роковини смерти Голови Проводу Українських Націоналістів сл. п. полковника Андрія Мельника.. 13 листопада о год. 6.30 вечора заупокійну панихиду відслужив в українській православній церкві св. Покрови о. М. Чернявський з хором. У панахиді взяли участь також представники інших українських організацій міста Рочестеру: ОбВУА, УРДП, ДОБРУС і Товариство Сприяння УНГ зі своїми прапорами.

У неділю 14 листопада у двох українських Католицьких церквах відслужено панахиди за Великого Покійника: у церкві Св. Йосафата відслужив панахиду парох о. С. Чомко при заповненій церкві вірними, у церкві Богоявлення відслужив панахиду парох о. С. Городецький при заповненійй церкві вірними. У панахидах взяли участь представники українських організацій з прапорами.

О год. 3.30 по полудні у великій залі Українського Народнього Дому відбулися Жалобні Сходини по Покійному, які відкрив голова 20-го Відділу ОДВУ Павло Шимін, закликаючи вшанувати пам'ять полк. Андрія Мельника однохвилинною мовчанкою. Доповідь про сл. п. полк. Андрія Мельника виголосив дир. М. Бігун з Клівленду. Жалобні сходини закінчено відспіванням «Не пора». **Василь Пакош**

***

ПОДЯКА

Цим шляхом складаю щиру подяку Проводові Українських Націоналістів за здвигнення величавого пам'ятника на могилі мойого мужа

сл. п. полк. АНДРІЯ МЕЛЬНИКА

та за гідне відсвяткування першої річниці його смерти.

Моя окрема подяка Його Ексцеленції Кир Іванові Прашкові, Апостольському Екзархові в Австралії та Впреп. о. митроф. прот. Паладієві Дубицькому і всьому духовенству під їх проводом за посвячення нагробника та за величаві відправи.

Спасибіг всім, що своїми пожертвами уможливили побудову пам'ятника та всім тим, що прибули на жалобні урочистості з ближчих і дальших сторін.

Софія Мельник

ЧІКАҐО

Заходами 2,го Відділу ОДВУ в Чікаґо, в дванадцяту річницю смерти сл. п. Юліяна Вассияна — в неділю 5-го вересня була відправлена панахида на могилі незабутнього Друга Внизу містимо світлину зроблену під час панахиди на цвинтарі катедри св. о. Миколая.

З нагоди вибору Шостим Великим Збором Українських Націоналістів (ВЗУН) голови Проводу Українських Націоналістів (ПУН) ред. Олега Штуля-Ждановича заходом ОДВУ в Чікаґо відбувся Бенкет, щоб так відзначити нашу моральну і матеріяльну допомогу у його відповідальній праці. Близько сотні учасників підписали спеціяльну грамоту - побажання Голові ПУН і одержали пропам'ятне видання з його знимкою і маршем Українських націоналістів. Слід відмітити, що навіть на наші чікаґські обставини, вступ на Бенкет був (чи не вперше в історії українського життя в цьому місті) досить високий — 25 дол. Дохід призначений на Український Визвольний Фонд при ПУН. Цією дорогою передаємо щире **спасибі** всім, хто взяв участь у Бенкеті а інші осередки ОДВУ сердечно закликаємо піти нашими слідами.

ПРЕСОВИЙ ФОНД

В. Юрків, Н. Дж. — 1.00 дол.; К. Манківський, Н. Й. — 2.00; С. Слинко, Ілл. — 2.00; О Суховерський, Н. Дж. — 1.00; д-р Р. Клюфас, Н. Й. — 1.00; Т. Бак-Бойчук, Па. — 2.00; П. Шуган,Н. Й. — 1.00; М. Белендюк, Н. Й. — 4.00; П. Шайда, Мінн. — 2.00; П. Патуляк, Ілл. — 1.00: Р. Лопачак, Ілл. — 1.00; М. Ящук, Па.. — 1.00, В. Зелез, Н. Й. — 4.00; І. Кінтер, Ілл. — 2.00, Степан Яремішин, Н. Й. — 3.00.

Щиро дякуємо!

Independent Ukraine

2315 WEST CHICAGO AVENUE

CHICAGO 22, ILLINOIS, U. S. A.

Return and Forwarding Postage Guaranteed

BULK RATE
U. S. POSTAGE
PAID
Chicago, Ill.
Permit No. 7547

To:

MISS LATYRYNSKA
218 3RD AVE. S.E.
MINNEAPOLIS, MINN, 55414